

T.C.
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ENGELLİLERİN MESLEKİ EĞİTİMİ VE İSTİHDAMI
KAPSAMINDA İŞKUR'UN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ

İsmail DEMİR
İstihdam Uzman Yardımcısı

Ankara 2016

T.C.
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ENGELLİLERİN MESLEKİ EĞİTİMİ VE İSTİHDAMI
KAPSAMINDA İŞKUR'UN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ

Uzmanlık Tezi

İsmail DEMİR

İstihdam Uzman Yardımcısı

Tez Danışmanı

Eser EROL

İstihdam Uzmanı

Ankara 2016

TÜRKİYE İŞ KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

İstihdam Uzman Yardımcısı İsmail DEMİR'e ait "Engellilerin Mesleki Eğitimi Ve İstihdamı Kapsamında İŞKUR'un Rolü ve Etkinliği" adlı bu Tez Yeterlilik Sınav Kurulu tarafından UZMANLIK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı	Adı ve Soyadı	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			
Üye			
Üye			

Tez Savunma Tarihi/....../2016

TEZDEN YARARLANMA

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü İstihdam Uzman Yardımcısı İsmail DEMİR tarafından hazırlanan bu Uzmanlık Tezinden yararlanma koşulları aşağıdaki şekildedir.

1. Bu Tez fotokopi ile çoğaltılabilir.
2. Bu Tez, pdf formatında internet ortamında yayınlanabilir.
3. Bu Tezden yararlanılırken kaynak gösterilmesi zorunludur.

İsmail DEMİR

İstihdam Uzman Yardımcısı

.../.../2016

ÖNSÖZ

Engellilerin eğitimi ve istihdamı konusunda ülkemizde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Engelli bireylerin insani koşullarda yaşamlarını sürdürebilmeleri genel eğitim, mesleki eğitim, rehabilitasyon ve istihdam hizmetlerinin sağlanması ile büyük ölçüde gerçekleşecektir. Sosyal bir hukuk devletinin en temel görevi bireyler engelli olsun ya da olmasın onların yaşamlarını güvence altına almaktır.

“Engellilerin Mesleki Eğitimi Ve İstihdamı Kapsamında İŞKUR’un Rolü ve Etkinliği” isimli çalışmada işgücü piyasasında en çok sorun yaşayan kesimler arasında yer alan engellilere yönelik mesleki eğitim kurslarının ve engelli istihdamının artırılması için önerilerde bulunulmuştur.

Çalışma süresince bize her türlü yardımda bulunan ve desteğini esirgemeyen başta Daire Başkanımız Sayın Mehmet ASLAN olmak üzere tüm idarecilerimize, birçok konuda olduğu gibi tez çalışmasında da fikir ve değerlendirmelerini benimle paylaşan tez danışmanım Eser EROL’a, her konuda yardımını ve desteğini hissettiğim eşim Nazife DEMİR’e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1
İÇİNDEKİLER	2
TABLO LİSTESİ.....	4
KISALTMALAR	5
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ENGELLİLİK OLGUSU

1.1. ENGELLİ TANIMLARI.....	4
1.1.1. Uluslararası Kuruluşlara Göre Engelli.....	4
1.1.2. Ulusal Mevzuata Göre Engelli	6
1.2. TÜRKİYE'DE ENGELLİLERİN EĞİTİM VE İSTİHDAMI	8
1.2.1. Yasal Mevzuat	8
1.2.2. Engellilere İlişkin İstihdam ve Sosyal Korunma	11
1.2.3. Ulusal İstihdam Stratejisinde Engelliler Yönelik Düzenlemeler.....	12
1.2.4. Orta Vadeli Program ve Onuncu Kalkınma Planında Engelli	15
1.2.5. Hükümet Programında Engellilere Yönelik Düzenlemeler.....	16
1.3. ENGELLİLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM.....	17
1.3.1. Türkiye'de Mesleki Eğitim Politikaları.....	17
1.3.2. Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Arttırılması.....	19
1.3.3. Türkiye'de Engellilerin Mesleki Eğitimi	21
1.3.4. Engellilere Mesleki Beceriler Kazandırılmasında Rol Oynayan Kurum ve Kuruluşlar.....	25
1.3.5. Mesleki Eğitimin Engelliler Üzerindeki Etkileri	27

İKİNCİ BÖLÜM

ENGELLİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ DURUMU

2.1. ENGELLİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ DURUMU	29
2.2. İŞGÜCÜ PİYASASINA ENTEGRASYON BİÇİMLERİ.....	30
2.2.1. Yasal Zorunluluk: Kota Sistemi	30
2.2.2. Korumalı İşyeri Uygulaması	31
2.2.3. Kooperatif Çalışma Biçimi	34
2.2.4. Evde Çalışma Biçimi	35
2.2.5. Bireysel Çalışma	35
2.3. ENGELLİLERİN ÇALIŞMA NEDENLERİ	36
2.3.1. Sayısal Büyüklük.....	36

2.3.2. Sosyal Nedenler	36
2.3.3. Ekonomik Nedenler	37
2.4. ENGELLİLERİN İSTİHDAM EDİLMESİNİ ÖNLEYEN NEDENLER.....	37
2.4.1. Sosyal ve Ekonomik Nedenler.....	37
2.4.2. Toplumsal Algı Faktörü	38
2.5. TÜRKİYE'DE ENGELLİLERİN İŞ YAŞAMINDA KARŞILAŞTIĞI PROBLEMLER.....	39
2.5.1. Genel Problemler	39
2.5.2. Teknolojik ve Altyapısal Problemler.....	40
2.5.3. Ayrımcılık İle İlgili Problemler.....	41
2.6. ENGELLİLERİN İSTİHDAMINA İLİŞKİN SAYISAL VERİLER.....	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ENGELLİLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİNDE İŞKURUN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ	
3.1. İŞKUR'UN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ.....	47
3.1.1. Genel Esaslar	47
3.1.2. Kurum Kaynaklı Çalışmalar	50
3.1.3. Komisyon Kaynaklı Çalışmalar.....	53
3.2. İŞKUR VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
<i>İŞKUR Tarafından Engellilere Yönelik Olarak Düzenlenen Mesleki Eğitim Kurslarının Etkinliğinin Artırılmasına İlişkin Öneriler.....</i>	81
KAYNAKÇA	83
ÖZGEÇMİŞ.....	86

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Komisyon Kaynaklı Kurslara katılanların İstihdam Durumu: 2011-2015.....	43
Tablo 2 : 2016 İstihdam Edilen Engelli Memurların Hizmet Sınıfına Göre Dağılımı ...	44
Tablo 3 : Kamuda Yıllar İtibarıyla %3 Engelli Memur İstihdamı Durumu	45
Tablo 4 : Engelli Açık Kontenjan Durumları: 2014-2015.....	61
Tablo 5 : İŞKUR'a Kayıtlı Engelli İşsiz Sayısı	61
Tablo 6 : Kurum Kaynaklı Mesleki Eğitim Kursu Katılımcı Sayıları: 2014-2015	62
Tablo 7 : Kurum Kaynaklı Engelli Kursları Sektörel Dağılım: 2014-2015	63
Tablo 8 : Kurum Kaynaklı Engelli Kursları Mesleklere Göre Dağılım: 2014-2015	63
Tablo 9 : Kurum Kaynaklı Engelli Kursları Katılımcıların Öğrenim Durumları:2014-2015 ...	64
Tablo 10: Engellilere Yönelik Komisyon kaynaklı Mesleki Eğitim Kursları: 2007-2015	65
Tablo 11: Engellilerin Mesleki Eğitimi Kursiyer Sayıları: 20014-2015	66
Tablo 12: Komisyon Kaynaklı Engelli Kursları Sektörel Dağılım: 2014-2015	67
Tablo 13: Engellilerin Mesleki Eğitim Sektörel Dağılımı: 2014-2015	67
Tablo 14: Komisyon Kaynaklı Engelli Kursları Mesleklere Göre Dağılımı:2014-2015	68
Tablo 15: Engellilerin Mesleki Eğitimi Mesleklere Göre Dağılımı:2014-2015.....	69
Tablo 16: Komisyon Kaynaklı Engelli Kursları Katılımcıların Öğrenim Durumu:2014-2015	70
Tablo 17: Engelli Kursları Katılımcıların Öğrenim Durumu: 2014-2015.....	71

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
AİPP	: Aktif İşgücü Piyasası Programları
APHB	: Aylık Prim Hizmet Belgesi
EKPSS	: Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı
Genel Müdürlük	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
Hizmet Merkezi	: Çalışma ve İş Kurumu Hizmet Merkezi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İİMEK	: İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurumu
İl Müdürlüğü	: Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü
İMD	: İş ve Meslek Danışmanı
İPC	: İdari Para Cezası
İŞKUR	: Türkiye Çalışma ve İş Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
Kurum	: Türkiye İş Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEK	: Mesleki Eğitim Kursları
MESGEP	: Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
EÇA	: Engelli Çalışma Atölyesi
s.	: sayfa
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SODES	: Sosyal Destek Programı

STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UN	: Birleşmiş Milletler
vb.	: ve benzeri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

Günümüzde toplumun ayrılmaz bir parçası olan engelli vatandaşlarımızın sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmeleri devletimizin öncelikleri arasındadır. Devletimiz tarafından engellilerin 21. yüzyıla yakışır şekilde her haktan özgürce ve rahatça yararlanabilmesi için her tür imkan sunulmaya çalışılmaktadır.

Engellilerin üretim içindeki yerlerini alması bunun için de mesleki ve teknik eğitim sürecine katılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Engellilerin istihdam edilmesinde önemli koşullardan biri belki de en önemlisi mesleki eğitimidir. Bundan dolayı ülkemizde engelli eğitimi son yıllarda gittikçe artan bir ivme kazanmıştır. Mesleki eğitim engelli bireyler için çok önemlidir.

Toplumun en dezavantajlı kesimlerinden olan engelliler, birçok alana olduğu gibi çalışma yaşamına da tam ve etkin bir katılım sağlayamamaktadır. Genel ve mesleki eğitimden yeterince yararlanamayan engelli, belirli bir mesleki beceriden uzak kalmakla birlikte teknolojik gelişmeleri de takip edememektedir. Engelinden dolayı bazı kişiler iş bulamamakta ya da bir işte çalışıyor olsa bile işini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Tüm bunlar genel olarak engellilerin iş hayatından ve toplumdan uzak kalmalarına neden olmaktadır.

İnsan haklarının gelişmesiyle birlikte insanların engellilere bakış açıları da değişmiştir. Engellilik kişinin tercihi değildir. Çalışmak, memur olmak, sosyal haklardan faydalanmak, meslek sahibi olmak ve eğitim almak toplumdaki diğer bireyler gibi onların hakkıdır.

Engelinden dolayı temel eğitim alamayan engelli bireyler aldıkları mesleki eğitimle meslek sahibi olabilmekte ve sosyal hayata daha kolay adapte olabilmektedirler. Engelli bireylere sunulan mesleki eğitim hizmetleri sonucunda bu

bireylerin meslek sahibi olmaları sağlanarak, tüketici birey kısmından üretici birey kısmına geçmesi hedeflenmektedir. Böylelikle hem üretim dışında tutulan önemli bir kesim üretim içine alınacak, hem de engellilerin işsizliğe bağlı olarak yaşadıkları sosyal ve psikolojik sorunlara çözüm bulunmuş olacaktır.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) engellilerin karşı karşıya olduğu sosyal ve psikolojik sorunların farkında olup engellilere bütün hizmetlerde öncelik tanıyarak engellilerin önündeki bütün engelleri kaldırmaya çalışmaktadır. İŞKUR engelli kişileri topluma kazandırmak ve engellilerin insana yakışır koşullarda yaşamalarını ve çalışmalarını sağlamak amacıyla engellilere yönelik çalışmalar yapmaktadır.

İŞKUR tarafından hem İşsizlik Sigortası Fonu hem de engelli çalıştırmayan işverenlerden tahsil edilen İdari Para Cezaları (İPC) Fonu kullanılarak Engellilere yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir.

“Engellilerin Mesleki Eğitimi Ve İstihdamı Kapsamında İŞKUR’un Rolü ve Etkinliği” adlı bu çalışmanın temel amacı; engellilerin istihdamının arttırılmasına ilişkin öneriler sunmak ve İŞKUR tarafından düzenlenen mesleki eğitim kurslarının etkinliğinin arttırılmasına yönelik önerilerde bulunmaktır.

Bu çerçevede ele alınan çalışmanın hazırlanmasında; çeşitli kitap, dergi gibi basılı kaynaklardan, mevzuat metinlerinden, internet kaynaklarından ve resmi istatistiklerden yararlanılmıştır.

Birinci bölümde; engellilik ve mesleki eğitim kavramları, Türkiye’nin engellilere yönelik eğitim politikaları, engellilere mesleki beceriler kazandırılmasında rol oynayan kurum ve kuruluşlar ele alınarak incelenmekte ve engellilerin mesleki eğitimi kapsamında nitelikli işgücüne yönelik açıklamalar yapılmakta ve engellilerin eğitim ve istihdamı ile ilgili yasal düzenlemelere yer verilmektedir.

İkinci bölümde; genel olarak engellilerin istihdamı incelenmekte, engellilerin işgücü piyasasında karşılaştığı sorunlar belirtilmekte, engellilerin istihdamı ile ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilgi verilmekte, engellilerin istihdam şekillerinden kısaca bahsedilmekte, engellilerin istihdamı ile ilgili istatistiki bilgiler verilmektedir.

Üçüncü bölümde; İŞKUR tarafından engellilere yönelik olarak düzenlenen mesleki eğitim kursları hakkında istatistiki veriler yardımıyla bilgi verilmekte, engellilerin nasıl nitelikli işgücü olacağı değerlendirilmekte ve İŞKUR'un başlıca engelli faaliyetleri değerlendirilmektedir.

Sonuç ve öneriler kısmında; engellilerin istihdamının arttırılması ve İŞKUR tarafından düzenlenen mesleki eğitim kurslarının etkinliğinin arttırılması için görüş ve öneriler ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ENGELLİLİK OLGUSU

Engelli; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi ifade etmektedir.¹

Uluslararası ve ulusal düzeyde, bireylerin sosyal ve fiziksel yetersizlikleriyle ilgili çok sayıda kavram ve tanımlama bulunmaktadır.

1.1. ENGELLİ TANIMLARI

1.1.1. Uluslararası Kuruluşlara Göre Engelli

Uluslararası örgütlerin birbirlerinden farklı engelli tanımları mevcuttur. Çalışmamızın bu kısmında bütün uluslararası örgütlerin tanımlamalarına yer vermemiz mümkün olmadığı için öne çıkan bazı uluslararası örgütlerin tanımlamalarına yer verilmiştir.

Engelli kavramı Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından (ILO), Haziran 1983 tarih ve 159 numaralı "Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı" sözleşmesinin 1. maddesine göre engelli, "*engelli terimi uygun bir iş temini, muhafazası ve işinde ilerlemesi hususundaki beklentileri, kabul edilmiş fiziksel veya zihinsel bir*

¹ 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, Madde 3, R.G 07.07.2005-25868.

engel sonucu önemli ölçüde azalmış olan bir bireyi ifade eder." şeklinde tanımlanmaktadır.²

Engelli kavramı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ek 3447 nolu "Engelli Kişilerin Hakları Bildirisi'nin 1. maddesine göre engelli "*normal kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar engellidir."* şeklinde tanımlanmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü, hastalık sonuçlarına dayanan ve sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflandırma yapmış, bu doğrultuda engelli üç ayrı doğrultuda tanımlanmıştır. *Yetersizlik (Impairment): Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (Fiziksel) yapı veya fonksiyonlarda ki eksikliği ve anormalliği ifade eder. Özürlülük (Disability): Bir aktiviteyi normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmekteki kısıtlılık veya yetersizliktir. Engellilik (Handicap): Bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesidir.*³

Engelli kavramı Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyi tarafından 24 Temmuz 1986 tarihli "*Toplulukta Engellilerin İstihdamı Tavsiye Kararı*" çerçevesinde koruma altına alınan engelli kişi, "*fiziksel, zihinsel veya psikolojik noksanlıklar neticesinde ciddi şekilde engeli bulunan tüm kimseler*" şeklinde tanımlanmıştır.⁴

² 159 Numaralı ILO Sözleşmesi Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Madde 1.

³ Aras, Sönmez; **Fiziksel Engellilerin Bilgisayar Yardımı ile Mesleki Branşlara Yönlendirilmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006), s.10

⁴Gül, İdil Işıl; **Fiziksel Engellilerin Uluslararası Hukukta Korunması ve Uluslararası Standartların İç Hukuka Yansıması**, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, ss. 23-25

1.1.2. Ulusal Mevzuata Göre Engelli

Ulusal düzeyde çok fazla engelli tanımı mevcuttur. Çalışmamızın bu kısmında bütün ulusal mevzuat tanımlamalarına yer vermemiz mümkün olmadığı için öne çıkan bazı tanımlamalara yer verilmiştir.

Türk Dil Kurumu'na göre ise engellilik, "*hasta veya vücudunda eksik bir yanı olan, engelli, özürlü.*" şeklinde tanımlanmaktadır.⁵

Türkiye İş Kurumu Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre "*Bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerle kaybetmesi nedeniyle çalışma gücünün en az yüzde kırkıdan yoksun olduğu sağlık kurulu raporları ile belgelenen ve çalışabilir durumda olan kişilere engelli denir.*"⁶

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kendi sistemi içerisinde yasal bir tanım yapmamıştır, bu konu 27 Temmuz 1983 tarih ve 18117 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmelik" ile belirlenmiştir. Buna göre "*bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerinden en az %40 oranında yoksun olduğunu resmi sağlık kurulu raporu ile belgeleyenler*", uygulama bakımından engelli sayılmışlardır.⁷

573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre özel eğitim gerektiren birey "*Çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılıklar gösteren*" kişiyi ifade etmektedir.

⁵ Sakatlık, <http://www.tdk.gov.tr>, (13.01.2016).

⁶ Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 3, R.G.12.03.2013-28585.

⁷ Cillo, Deniz; **Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Engellilerin Eğitimi ve İstihdamı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2009, ss.17-18.

5378 sayılı Engelliler Kanunu'na göre, *“fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duygusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireydir.”*⁸

Bu tanımlardan yola çıkarak engelliliği genel olarak doğuştan ya da sonradan meydana gelen bir hastalık veya kaza nedeni ile bireyin bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve toplumsal işlevlerinde spesifik bir nispette sürekli azalma ve kayıplara neden olan uzuv eksikliği ya da bozukluğu sonucunda yaşama gereklerine adapte olma ve günlük gereksinimlerini karşılamada zorluk çekme hali şeklinde tanımlayabiliriz.⁹

Engelliler toplumda yaşayan en büyük dezavantajlı grup olarak değerlendirilmekte ve sürekli bir biçimde sosyal hayatın bütün alanlarında bariyerlerle karşılaşmaktadırlar. Sözü edilen bariyerler veya handikaplar, bireyleri fiziki ve benzeri eksikliklerden kaynaklanan engellerden daha fazla engellemektedir.

⁸ Engelliler Hakkında Kanun, Madde 3.

⁹ Çarkçı, Şule; **Engellilerin Mesleki Eğitimi ve İstihdamı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s.44.

1.2. TÜRKİYE’DE ENGELLİLERİN EĞİTİM VE İSTİHDAMI

Türkiye’de engellilerin istihdam edilebilmesi için iyi bir yasal zemin oluşturulmuştur. Gerek Anayasa’ımızda gerekse ilgili diğer kanunlarda engellilerin istihdamı ile ilgili olarak yapılan birçok düzenleme bulunmaktadır. Aşağıda bu mevzuat sıralanarak, bu konudaki hukuki literatürün bir bölümü ortaya konulacaktır.

1.2.1. Yasal Mevzuat

1982 Anayasa’sının 49. maddesinde “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.”¹⁰ denilerek çalışma hakkına vurgu yapılmış ve bu bağlamda çalışmanın herkesin hakkı olduğu ortaya konulmuştur. Dolayısıyla çalışma hakkı hem engelli olmayan bireylerin hem de engellilerin kullanacakları temel haklardandır. Ayrıca Anayasa’ımızda çalışanların ve işsizlerin korunması, çalışmanın desteklenmesi ve işsizliği önlemek için elverişli bir ortam oluşturulmasının gerekliliği de vurgulanmıştır.

Anayasanın 50. maddesine göre, “*Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar*”. Bu maddede yer alan, “... *bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar*” ifadesi, engellilere yönelik çalışma şartları bakımından özel düzenlemeler yapılmasını öngörmektedir.

Anayasanın 61/1. maddesinde yer alan, “*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır*” düzenlemesi ise, Devlete engellilerin korunmaları ve toplum yaşantısına uyumlarını sağlama konusunda önlemleri alma görevini vermektedir.

¹⁰ 2709 Sayılı T.C. Anayasası, Madde 49, R.G. 9.11.1982-17863 (Mükerrer).

Anayasa 17/1. maddesine göre, “*Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*”. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere engellilerin tüm yurttaşlarla eşit haklara sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.

Anayasa’nın 42/1. maddesine göre, “*Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz*” hükmü engelliler açısından da değerlendirildiğinde eğitim ve öğretim hakkından engellilerin de yoksun bırakılamayacağını söyleyebiliriz.

Anayasa’nın 49/1 maddesinde “*Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir*” ifadesi yer almıştır. Dolayısıyla, engellilerinden de çalışma ve istihdam edilmeleri anayasal bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anayasa’nın 60. maddesinde, “*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar*” ifadesi ile engellilerin sosyal güvenliğini sağlamakla Devlet yükümlü kılınmıştır.

4857 sayılı İş Kanunu’nun 30. maddesinde engellilerin nasıl ve hangi işlerde çalıştırılabilecekleri ile ilgili hususlar düzenlenmektedir. “*İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engeli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır. Yeraltı ve su altı işlerinde engelli işçi çalıştırılmaz ve yukarıdaki hükümler uyarınca işyerlerindeki işçi sayısının tespitinde yeraltı ve su altı işlerinde çalışanlar hesaba katılmaz.*”¹¹

Gerek aynı il sınırları içinde elli ve üzerinde sigortalı çalıştıran işverenlerden kontenjan dâhilinde veya kontenjan fazlası engelli sigortalı çalıştıran işverenlerin,

¹¹ 4857 Sayılı İş Kanunu, Madde 30, R.G.10.6.2003- 25134.

gerekse engelli çalıştırmakla yükümlü olmadıkları halde engelli çalıştıran işverenlerin, çalıştırdıkları her bir engelli sigortalının prime esas kazanç alt sınırı üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hissesinin tamamı, Hazinece karşılanmaktadır. Dolayısıyla engelli teşvikinden yararlanılması sırasında kapsama giren sigortalıların tamamı, kanun numarası seçilerek düzenlenecek aylık prim ve hizmet belgeleri (APHB) ile bildirilecektir.

Engelliler Kanunu'nun 14. maddesinde engellilerin istihdamı ile ilgili aşağıdaki ifadeler yer almaktadır: *"İşe alımda; iş seçiminden, başvuru formları, seçim süreci, teknik değerlendirme, önerilen çalışma süreleri ve şartlarına kadar olan safhaların hiçbirinde engellilerin aleyhine ayrımcı uygulamalarda bulunulamaz. Çalışan engellilerin aleyhinde sonuç doğuracak şekilde, özrüyle ilgili olarak diğer kişilerden farklı muamelede bulunulamaz. Çalışan veya iş başvurusunda bulunan engellilerin karşılaşılabileceği engel ve güçlükleri azaltmaya veya ortadan kaldırmaya yönelik istihdam süreçlerindeki önlemlerin alınması ve işyerinde fiziksel düzenlemelerin bu konuda görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşlar ile işyerleri tarafından yapılması zorunludur. Engellilik durumları sebebiyle işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan engellilerin istihdamı, öncelikle korumalı işyerleri aracılığıyla sağlanır."*¹²

Engelliler Kanunu'nda yapılan bu düzenlemeler de engellilerin işe girişlerde karşılaşılabilecekleri ayrımcılık gibi durumları önlemek ve çalışma mekânının düzenlenmesi ile ilgili hususları belirtmek amacını taşımaktadır.

657 sayılı Kanununun 53. maddesinde engelli istihdamı şu şekilde açıklanmıştır: *"Mevzuata uygun olmak kaydıyla; engellilerin mesleklerine uygun münhal kadrolara*

¹² Engelliler Hakkında Kanun, Madde 14.

atanması, mesleklerini icra veya infaza yardımcı araç ve gerecin kurumlarınca temin edilmesi esastır. Engellilerin devlet memurluğuna alınma şartları ile hangi işlerde çalıştırılacakları, mesleklerini icra ve infazda hangi yardımcı araç ve gereçlerin kurumlarınca temin edileceği, zihinsel engellilerin hangi görevlere atanmasında asgari eğitim şartından istisna edileceği hususları Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Engelliler İdaresi Başkanlığı ve Devlet Personel Başkanlığınca müştereken hazırlanacak yönetmelikle düzenlenir.”¹³

3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'nun 39. maddesinde özel eğitime gereksinim duyan kişilere yönelik özel eğitim kursları tanımlanmaktadır. “Bakanlık, özel eğitime muhtaç kişilere iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursları düzenler. Kursların düzenlenmesinde ve uygulanmasında bu kişilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınır. Kurslara katılanlar kursa devam ettikleri sürece bu Kanunun çırak ve öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar.”¹⁴

1.2.2. Engellilere İlişkin İstihdam ve Sosyal Korunma

I. Engelliler Şurası engellilerin istihdamı konusunda mevzuat ve uygulamalarla ilgili bir takım önerilerde bulunmuştur. Engellilerin istihdamı ile ilgili mevzuatta düzenlenmesi önerilen konular şunlardır:

- İstihdamla ilgili aksaklıkların giderilmesi için tüm istihdam yasaları, kararnamele ve özel kanunları kapsayan tek bir istihdam tüzüğü oluşturulmalıdır.

- Devlet memurluğuna alınma ile ilgili mevzuatta, yapılacak sınavlarda engellilik durumlarının özellikle dikkate alınmasının gerekliliği izleme mekanizması ile sağlanmalıdır. Engelli işçi çalıştırma zorunluluğu için kıstası olan 50 ve daha fazla işçi

¹³ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, Madde 24, R.G. 23.7.1965-12056.

¹⁴ 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, Madde 39, R.G. 19.06.1986-19139.

çalıştırma koşulu, ülkenin ekonomik ve bölgesel koşulları göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

- Engellilerin istihdamı konusunda yapılacak düzenlemelerde gerek kamu gerek özel sektörde işçi işveren devlet politikalarının bir araya gelmesi sağlanmalı cezai yaptırımların yanında ödüllendirmenin de söz konusu olması gerekmektedir.

- Engelli kişi ile işin özelliklerinin karşılaştırılmasına yönelik danışmanlık hizmetlerinin yerine getirilerek mesleki yönlendirme hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

- Var olan mesleklerin güncelleştirilmesi bununla birlikte meslek tanımlarının yapılarak özelliklerinin ortaya konulması sağlanmalıdır.

- Engelliler için kota koymak, mesleklere ayırmak, bazı kadroları ayırmak ve öncelik tanımak zorunlu tedbirler olurken; kendi işlerini kurmaları için engelliye; engelli çalıştıran işverene ucuz kredi teşviklerine yönlendirici tedbirler olmalıdır.

- Gerek istihdam imkanlarını belirlemek ve onları işe hazır hale getirmek için; gerekse kendi üretimlerini yine kendilerinin yapması için iş kooperatifi kurma girişimleri devletin öncülük edeceği bir yöntem olarak benimsenmeli.

- İstihdam sonucu mutlaka izlenmeli, engellilerin işe ve iş yerine uyumu takip edilerek uygulanan programdaki eksiklikler giderilmelidir.¹⁵

1.2.3. Ulusal İstihdam Stratejisinde Engelliler Yönelik Düzenlemeler

Ulusal İstihdam Stratejisinde “*Krize karşı alınan istihdam bağlantılı tedbirler, işveren sosyal güvenlik primlerindeki beş puanlık indirim, genç, kadın, engelli, mesleki eğitim mezunları ile mesleki yeterlilik belgesi sahiplerinin istihdamının teşviki, kısa çalışma ödeneğinin miktarının artırılması ve süresinin uzatılması, toplum yararına*

¹⁵ Cillo, a.g.e., ss.57-58.

çalışma programları başta olmak üzere aktif işgücü piyasası programlarının (AİPP) yoğun olarak uygulanması şeklinde sıralanabilir.” ifadeleri yer almaktadır.¹⁶ 2023 perspektifiyle hazırlanan ulusal istihdam stratejisinde dezavantajlı grupların işgücü piyasasına girişlerinin arttırılması hedefi engellilerin mesleki eğitim yoluyla işgücü piyasasına katılmalarına ne kadar önem verildiğinin göstergesidir.

Küresel krizin olumsuz etkilerini sınırlandırmak amacıyla, 2008 yılı ortalarından itibaren alınan tedbirlerle ekonomi beklenenden hızlı toparlanmaya başlamıştır. Krize karşı alınan istihdam bağlantılı tedbirler, işveren sosyal güvenlik primlerindeki beş puanlık indirim, genç, kadın, engelli, mesleki eğitim mezunları ile mesleki yeterlilik belgesi sahiplerinin istihdamının teşviki, kısa çalışma ödeneğinin miktarının artırılması ve süresinin uzatılması, toplum yararına çalışma programları başta olmak üzere aktif işgücü piyasası programlarının (AİPP) yoğun olarak uygulanması şeklinde sıralanabilir.¹⁷

Avrupa Birliği adaylık süreci açısından önemli adımlardan biri Avrupa İstihdam Stratejisi’ne uyum sağlamaktır. Avrupa İstihdam Stratejisi’nin hedefi, daha fazla iş yaratmanın yanı sıra gençler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, etnik azınlıklara mensup kişiler gibi istihdama erişimde zorluk çeken gruplara sadece maddi yardımlarla sınırlı olmayan ve onlara eşit fırsatlar ve yeni iş imkanları sağlayacak ortamlar hazırlamaktır.

Tüm grupların istihdamda eşit fırsatlara sahip olabilmesi için bazı demografik grupların özel durumlarını dikkate alan politikaların geliştirilmesi esastır. İşgücü piyasasına daha zor erişen kadınlar, engelliler, yoksullar, gençler, kırsalda yaşayanlar

¹⁶ **Ulusal İstihdam Stratejisi, 2014-2023**, s. 8,R.G.30.05.2014-29015.

¹⁷ **Ulusal İstihdam Stratejisi**, s. 8.

gibi özel politika gerektiren kesimlere eğitimden başlayarak sağlanacak destekler ve ayrımcılığı önleyici uygulamalarda fırsat eşitliği ilkesi belirleyicidir.¹⁸

Türkiye’de kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler ve engelliler başta olmak üzere özel politika gerektiren gruplar, yasal engel olmamasına, hatta yasalardaki pozitif ayrımcılık içeren düzenlemelere rağmen işgücü piyasasına sınırlı olarak katılmakta, “düzgün iş kapsamı dışındaki işler” olarak adlandırılan kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde istihdam edilmekte ve daha yüksek işsizlik riskine maruz kalmaktadır. Hemen hemen tüm ülkelerde kendini gösteren bu durum ile çeşitli politikalar yoluyla mücadele edilmektedir.

Engelli erkeklerin işgücüne katılma oranı yüzde 30’un üzerindeyken engelli kadınlarda bu oran yüzde 7’ye kadar düşmekte ve bu durum kadının işgücü piyasasındaki dezavantajlı konumunun engelli kadınlar söz konusu olduğunda daha ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir. Engelli kadınlar hem engelli oldukları için hem de kadın oldukları için problemlerle karşılaşmakta ve işgücüne katılmakta çok büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Kadınlar, gençler, engelliler ve uzun süreli işsizler başta olmak üzere özel politika gerektiren gruplar işgücü piyasasına girişte ve işgücü piyasasında, kendilerine özgü sorunlarla karşılaşmaktadır.¹⁹ Devlet yaptığı çalışmalarla bu grupların önündeki engelleri kaldırmaya ve bu grupların istihdam edilebilirliklerini arttırmaya çalışmaktadır.

Ulusal istihdam stratejisi ile kadınlar, engelliler, gençler ve uzun süreli işsizler başta olmak üzere özel politika gerektiren gruplarının işgücüne ve istihdama katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması amaçlanmaktadır.

¹⁸ Ulusal İstihdam Stratejisi, s. 17.

¹⁹ Ulusal İstihdam Stratejisi, s. 33.

Ulusal istihdam stratejisinde Engellilerin işgücüne katılma oranının ve istihdamlarının artırılması hedeflenmekte ve bu konuda çalışmalar yapılmaktadır.²⁰ 2000’li yıllara kadar kalkınma planları, hükümet programları ve çoğu hükümet çalışmasının içinde yer almayan engelliler 2000’li yıllardan sonra bütün hükümet çalışmalarında yer almaya başlamış ve engellilerin işgücüne katılmasının ve istihdamının önündeki çok büyük bir sorun kaldırılmıştır.

Ulusal istihdam stratejisinde çağrı merkezleri gibi, çok yönlü fiziksel aktivasyon gerektirmeyen bölümler, engelli istihdamını artırmak için uygun zemin sağladığı belirtilmekte ve finans sektöründe engelli istihdamı düzeyi 2013 yılı sonuna göre 2015 yılına kadar yüzde 10 oranında artırılması planlanmaktadır.²¹

Finans sektöründe engellilerin istihdamının arttırılması amacıyla engellilere yönelik mesleki beceri kazandırma eğitimlerinin İŞKUR sorumluluğunda düzenleneceği ulusal istihdam stratejisi eylem planları arasında yer almaktadır.

Ulusal istihdam stratejisinde engellilere finansman sektöründe özellikle bankacılık sektöründe mesleki beceri kazandırmak amacıyla düzenlenecek kurslarda İŞKUR’a büyük bir sorumluluk düşmektedir.

1.2.4. Orta Vadeli Program ve Onuncu Kalkınma Planında Engelli

Orta vadeli programda “*Kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, dezavantajlı toplum kesimlerinin işgücüne katılım ve istihdam oranlarını artırmaya yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecektir.*” ifadeleri yer almaktadır.²²

Onuncu kalkınma programında “*Kadın, çocuk, engelli ve yaşlıların ekonomik ve sosyal hayatta daha fazla yer almalarına ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesine yönelik*

²⁰ Ulusal İstihdam Stratejisi, s. 35.

²¹ Ulusal İstihdam Stratejisi, s. 46.

²² Orta Vadeli Program, 2016-2018, s.21, R.G. 11.10.2015-29499.

önemli adımlar atılmış, geri kalmış bölgelerimizde sosyal içermenin sağlanması kapsamında Sosyal Destek Programı (SODES) başta olmak üzere bölgesel sosyal kalkınma programları uygulanmıştır.”²³ ifadeleri yer almakta olup, devlet dezavantajlı gruplara sosyal hayatta daha aktif olmaları için gerekli imkanlar sunmuştur. Fiziki çevre şartlarının engellilere uygun hale getirilmesi, engellilerin eğitime ve işgücü piyasasına katılımının artırılması ve bakım hizmetlerinin niteliğinin yükseltilmesi konusunda çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir. “Engellilere yönelik eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliği ve denetimi artırılacak, bu kapsamda kaynaklar daha verimli kullanılacak ve fiziksel çevre şartları engellilere uygun hale getirilecektir.”²⁴

1.2.5. Hükümet Programında Engellilere Yönelik Düzenlemeler

64. Hükümet programında “*Hükümet olarak adalet sisteminde kadınlar, çocuklar ve engellilere yönelik kolaylaştırıcı uygulamaları hayata geçireceğiz.*” ifadeleri yer almaktadır.²⁵

Çok çeşitli ekonomik ve sosyal faktörlerin etkisiyle dezavantajlılık durumları diğer gruplara nazaran daha fazla olan engellilerin yaşadıkları problemlerin minimize edilmesi adına hükümet programlarının temel müdahale alanlarından birini engellilerin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda eğitilerek istihdam edilebilirliklerinin artırılması oluşturmaktadır.

Çeşitli mevzuatlardan ve hükümet çalışmalarından da anlaşılacağı üzere engellilere yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan her çalışmada engellilerinin sosyal hayata uyumunun artırılması amaçlanmıştır.

²³ Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018, s.24, R.G. 06.07.2013-28699.

²⁴ Onuncu Kalkınma Planı, s. 44.

²⁵ 64. Hükümet Programı, http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/KurumsalHaberler/64.hukumet_programi.pdf, s.29.

1.3. ENGELLİLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM

1.3.1. Türkiye’de Mesleki Eğitim Politikaları

Mesleki eğitim fertlere, emek piyasasında geçerliliği olan bir işi yapabilmeleri için, gerekli mesleki bilgi ve davranışları kazandırarak, çok yönlü geliştirilen bir eğitim sürecidir. Mesleki eğitim ferdin, çalışma hayatındaki belirli bir meslek alanında üretici olarak herhangi bir statü ile yer alabilmesi ve iş gücü olarak vasıflı hale gelebilmesi için, gerekli asgari yeterliliğe ve genel meslek kültürüne sahip olmasını mümkün kılan eğitimidir. Mesleki eğitim bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve tecrübeyi elde edebilmek ve o dalda başarılı olabilmek için, belirli programa bağlı olarak, çoğu kez iş başında uygulamalı olarak, eğitim ustalık yeterliliğine sahip ve(ya) iş pedagojisi eğitimi görmüş usta öğreticiler tarafından düzenli bir biçimde verilen eğitimidir.²⁶

Ülkemizde Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte engellilere yönelik çalışmalara başlanılmış olup bu çalışmalar artarak günümüze kadar devam etmiştir ve aşağıda günümüze kadar yapılan bu çalışmalar kısaca açıklanmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte engellilik alanındaki çalışmalar uluslararası gelişmelere paralel bir şekilde başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk tarafından çocuk hakları bağlamında engelli çocukları da kapsayan ilk belge 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesinin imzalanması bu dönemin ilk adımını oluşturmuştur.²⁷

Engellilikle ilgili çalışmalara bakıldığında da Cumhuriyet’in kurulduğu ilk yıllarda daha çok engelliliği önlemek için çalışmalar yapılmış ve bu doğrultudaki sosyal talepleri karşılayabilmek adına Sağlık Bakanlığı kurulmuştur.

²⁶ Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **İşgücü Piyasasının Engelliler Açısından Analizi 2011**, ss.63-64.

²⁷ Özgöbek, Hatice Reyhan; **Türkiye’nin Engelliler Politikası Analizi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.18.

1963-1967 yılları için hazırlanan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sosyal hizmet hedefi olarak engellilerin işe alıştırılması ve zekâ engelli çocukların sorunları gibi meselelerin ele alınacağı belirtilmiştir.²⁸ 1968-1972 yıllarını kapsayan II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle çalışma güçlerini kaybedenlerin yeniden bir işe yerleştirilebilmeleri için rehabilitasyon merkezleri ile İş ve İşçi Bulma Kurumu ortaklığında çalışmalar yapılacağı, ilköğretim seviyesinde olan, bedensel ve ruhsal nedenlerle öğrenim güçlüğü çeken çocuklar için yeterli özel eğitimin sağlanamadığı, yine ilköğretim seviyesindeki bölge okullarında özel eğitim alması gereken çocuklar için imkanlar sağlanacağı, korunmaya muhtaç çocuklar ve bedensel ve ruhsal yönlerden çalışamayacak durumda olanlar için ihtisas kurumlarının ve hizmetlerinin geliştirileceği ve bu anlamda çalışamayacak durumda olan engellilere sosyal yardımlar bağlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca sosyal refah hizmetleri çerçevesinde çalışamayacak durumdaki engellilerin bakım, tıbbi ve sosyal rehabilitasyon programlarından yararlandırılacakları da belirtilmiştir. Yine bu dönemde engelli çocuklar için beş sağır okulu ve iki körler okulu olduğu belirtilmiş ancak zihinsel engelli çocukların az sayıda da olsa ilköğretim okullarında eğitim almalarının pedagojik sorunlara ol açtığı öne sürülmüştür.²⁹

1973 yılında kabul edilen Milli Eğitim Temel Kanunu ve 1961 yılında kabul edilen İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda; eğitimin tüm bireylerin temel hakkı olduğu ve bu haktan hiç kimsenin, hiçbir şekilde men edilemeyeceği vurgulanmıştır.

“Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz”³⁰

²⁸ DPT, **Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967**, s.423.

²⁹ DPT, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972**, s.143-231.

³⁰ **1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 4**, R.G. 24.6.1973-14574.

*“Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır”*³¹

*“Mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde zihnen, beden, ruhen ve sosyal bakımdan engelli olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır”*³²

Yukarıda bahsi geçen kanun maddelerine göre eğitim ve öğretim hakkı, bireylerin sosyal, kültürel, siyasal, bedeni ve ruhi durumlarına bakılmaksızın herkese tanınmıştır. Bu kanun maddelerinde özellikle engellilerin de eğitim hakkına değinmek oldukça anlamlı bir yaklaşımdır. Eğitim hakkı, yoksul ve yardıma muhtaç olan bireylere, özellikle engellilere, devletin eğitim verme zorunluluğunu getirmektedir.

Anayasamızın 42. Maddesinin 7. Fıkrasında *“Devlet maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet durumlar sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır”* şeklinde düzenlenmiştir.

1.3.2. Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Arttırılması

Türkiye’de engelliler politikasına ilişkin bakış açısı, 2005 yılında çıkarılan ve engellilik alanında çerçeve kanun niteliğinde olan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile şekillenmiştir. TBMM tarafından oy birliği ile kabul edilen Kanun, 07.07.2005 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Engelli bireylerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını öngören

³¹ Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 8.

³² 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Madde 12, R.G. 12.1.1961-10705.

“Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”de Türkiye Cumhuriyeti tarafından 30.03.2007 tarihinde imzalanmıştır. Ülkemizde 2005 yılında yürürlüğe giren Engelliler Kanunu ve diğer birçok yasal düzenlemeyle insan haklarına dayalı, ayrımcılıkla mücadele eksenli bir sosyal politikanın çerçevesi çizilmiştir.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 30 uncu maddesine göre, “İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.” ifadesi yer almaktadır.

Maddenin devamında ise “işverenler çalıştırmakla yükümlü oldukları işçileri, Türkiye İş Kurumu aracılığı ile sağlamaktadırlar. Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin nitelikleri, hangi işlerde çalıştırılabilecekleri, bunların işyerlerinde genel hükümler dışında bağlı olacakları özel çalışma ile mesleğe yöneltilmeleri, mesleki yönden işverence nasıl işe alınacakları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenmektedir. Yer altı ve su altı işlerinde engelli işçi çalıştırılmamaktadır.”

“Bu maddeye aykırılık hallerinde tahsil edilecek cezalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca her yıl düzenli olarak engellilerin ve eski hükümlülerin kendi işini kurmaları, engellinin iş bulmasını sağlayacak destek teknolojileri, engellinin işe yerleştirilmesi, işe ve işyerine uyumunun sağlanması ve bu gibi projelerde kullanılmaktadır. Mevcut uygulamada, İŞKUR tarafından, hem Kurum kaynaklı hem de engelli çalıştırmayan işverenlerden tahsil edilen idari ceza paraları fonundan engellilerin belirli alanlarda mesleki eğitim almalarını sağlayacak projelere destek verilmektedir. Mevcut uygulamada, zihinsel ve ruhsal engelli bireylerin istihdam edilecekleri korumalı işyeri kurulması halinde, İŞKUR tarafından uygun bulunan

projelere kuruluş sermayesi desteği, engelli ücret desteği ve işletme giderleri desteği verilmektedir.” ifadeleri yer almaktadır.

Ülkemizde özel politika gerektiren grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması, işgücü piyasasına erişimlerinin kolaylaştırılması ve işgücü piyasasına girişlerinin önünde yer alan engellerin kaldırılması amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından “Dezavantajlı Kişilerin Sosyal Entegrasyonu ve İstihdam Edilebilirliklerinin Geliştirilmesi” Operasyonu hazırlanmıştır. Dezavantajlı kişilerin istihdam edilebilirliğinin, istihdam ve işgücüne katılım oranlarının artırılması ile bunların işgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması, işgücü piyasasına girişlerinin önünde yer alan engellerin ortadan kaldırılması, işgücü piyasasının durumu hakkında bilgilerinin artırılması, işgücü piyasasında dezavantajlı kişilere yönelik ayrımcılığın tüm biçimlerinin azaltılması hedeflenmektedir.

Engelli istihdam eden özel sektör işverenlerinin engelli çalışanları için ödedikleri sigorta primine ait işveren hisselerinin tamamı ilgili kamu kurum/kuruluşları tarafından karşılanmaktadır.

İŞKUR tarafından engellilerin işgücüne katılımları ve istihdam edilebilirliklerini artırmaya yönelik olarak mesleki eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Engellilerin işgücüne katılımını ve istihdam edilebilirliğini artırmak için genel ve mesleki eğitim, mesleki rehabilitasyon ve iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri geliştirilecektir.

1.3.3. Türkiye’de Engellilerin Mesleki Eğitimi

Herhangi bir mesleği olmayan, bir mesleği olmakla birlikte mesleğinde iş bulamayan veya mesleğinde yeterli olamayanların, niteliklerini geliştirerek istihdam

edilebilirliklerini artırmak amacıyla düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimlerine kurs denir.³³

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim ve öğretim kurumları, üniversiteler, özel öğretim kurumları ve özel eğitim işletmeleri, özel istihdam büroları, özel sektör işyerleri, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi, işveren, esnaf sendikaları, özel kanunla kurulan banka ve kuruluşları ve bunlara bağlı işyerleri ile iktisadi işletmeleri bulunan dernek ve vakıflar kurs başvurusunda bulunabilir.

“Engellileri işe hazırlama ve bir işe yerleştirme süreci; birbiri ile sıkı ilişki içerisinde olan mesleki eğitim, mesleki rehabilitasyon, mesleki rehberlik, danışmanlık ve yönlendirme ve nihayetinde bir işe yerleştirme hizmetlerini bir arada ve ayrılmaz bir bütün olarak kapsayan bir süreçtir.

Mesleki eğitimin amacı, tüm bireylerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda iş piyasasında geçerliliği olan bir işe girebilmesi ve mesleğinde ilerleyebilmesi için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazanmasıdır.”³⁴

Türkiye’de engellilerin mesleki eğitimleri ile ilgili mevzuata baktığımızda, mesleki eğitim temel bir hak olarak nitelendirilmektedir.

“Engellilerin yeteneklerine göre mesleğini seçme ve bu alanda eğitim alma hakkı kısıtlanamaz. Engellilerin yetenekleri doğrultusunda yapabilecekleri bir işte eğitilmesi, meslek kazandırılması, verimli kılınarak ekonomik ve sosyal refahının sağlanması amacıyla meslekî rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması esastır. Gerçek veya tüzel kişilerce açılacak olan özel meslekî

³³ Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 3.

³⁴ 4. Engelliler Şurası Duyurusu ve Başvuru Formu, <http://www.ozida.gov.tr/sura/sura4/ozurlulersurasi4.doc>, (17.01.2016).

rehabilitasyon merkezleri, yetenek geliştirme merkezleri ve korumalı işyerlerinin değişik tipleri ile özel işyerlerinde bireylerin bireysel gelişimleri ve yeteneklerine uygun iş veya becerilerini geliştirici tedbirler alınır. Bu alandaki hizmetler ihtiyaçlara göre iş ve meslek analizi yapılarak hizmet satın alınması suretiyle temin edilebilir. Buna ilişkin usul ve esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Engelliler İdaresi Başkanlığınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri belediyeler tarafından da verilir. Belediyeler bu hizmetlerin sunumu sırasında gerekli gördüğü hallerde, halk eğitim ve çıraklık eğitim merkezleri ile işbirliği yapar. Engellinin rehabilitasyon talebinin karşılanamaması halinde engelli, hizmeti en yakın merkezden alır ve ilgili belediye her yıl bütçe talimatında belirlenen miktarı hizmetin satın alındığı merkeze öder.”³⁵

Bu kanun maddesi ile engellilerin mesleki eğitim alabilmeleri için her türlü düzenlemenin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu konuda belediyelere de görev verilmiştir. Bu kanun maddesi ile yalnızca mesleki eğitim hizmetinin sağlanması konusunda değil, hizmet bedellerinin ödenmesi konusunda da belediyelere sorumluluk yüklenmiştir. Ancak ilgili kuruluşların bu sorumlulukları ne kadar yerine getirdiği oldukça tartışmalı bir konudur.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 12. maddesinde “zorunlu ilköğrenim çağında buldukları halde; zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan engelli olan çocukların özel eğitim ve öğrenim görmeleri sağlanır” ibaresi yer almaktadır.³⁶ Engelli bireylerin akranlarıyla aynı ortamda veya okulların bünyesinde açılacak özel eğitim sınıflarında eğitimlerini sürdürebilecekleri açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu kanununun 1. maddesi içerik olarak kanunun amacını açıklamaktadır. Buna göre

³⁵ Engelliler Hakkında Kanun, Madde 13.

³⁶ Cillo, a.g.e.,s.41.

kanunun amacı; *“özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Milli Eğitimin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir.”* şeklinde ifade edilmiştir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin amacı; engellilerin genel ve mesleki eğitim görme hakkından yararlanmalarını sağlayıcı düzenlemeler yapmaktır.³⁷ “Engelliler kanunu” engellilerin sosyal entegrasyonu, bir insanlık hakkı olan eğitim hakkı ve eğitimde haklar konusunda önemli bir kanundur. Madde 13’de şu ifade yer alır. *“Engellilerin yetenekleri doğrultusunda yapabilecekleri bir işte eğitilmesi, meslek kazandırılması, verimli kılınarak ekonomik ve sosyal refahının sağlanması amacıyla meslekî rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması esastır”*. Bu hizmetlerin sağlanacağı yerler ise rehabilitasyon merkezleri, korumalı işyerleri ve yetenek geliştirme merkezleri olarak belirlenmiştir. Engellilerin eğitimi engelliler kanununun 15. maddesinde; *“engellilerin hiçbir şekilde eğitim alması engellenemez”* şeklinde ifade edilmiştir.³⁸

3 Aralık 2002 (engelliler günü) tarihli Başbakanlığın ‘2002/58 Sayılı Engelliler İle İlgili Genelgesi’ kapsamında engellilerin eğitimi konusuna şu şekilde değinilmiştir: Genelgede engellilerin eğitimleri konusunda; engellilere yönelik faaliyet gösteren tüm resmi ve özel eğitim kurumları ile rehabilitasyon merkezlerinin engelli çocukların eğitimleri için gerekli özel araç-gereç ile materyaller bakımından tam donanımlı olmaları ve eğitim sürecinin sosyal kültürel faaliyetler ve kaynaştırma programlarıyla desteklenmesi sağlanacaktır ibaresine yer verilmiştir.

³⁷ **Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 1**, R.G. 31.05.2006- 26184.

³⁸ **5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, Madde 15**,R.G.7.7.2005-25868.

1.3.4. Engellilere Mesleki Beceriler Kazandırılmasında Rol Oynayan

Kurum ve Kuruluşlar

Engelli bireyler çocukluk döneminden ergenlik döneminin sonuna kadar geçen süre içerisinde bir mesleğe karar verme konusunda birçok aksaklık ve problemlerle karşı karşıya gelmektedir.³⁹ Ancak genel olarak bu problemlerin eğitim sisteminin aksaklıklarından ve engellilerin erişilebilirlik düzeylerinin düşük olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Mesleki eğitim sürecinden sonra gelen işe yerleşme sorunları da bu problemlerin arasında sayılabilir.

Engellilerin bir mesleğe yönltilmeleri açısından, eğitimin hangi basamağında olurlarsa olsunlar okul yaşamından iş yaşamına geçişte özelliklerine uygun bir işe yerleşebilmeleri için mesleki eğitimden geçmeleri gerekmektedir.⁴⁰

Ülkemizde birçok kurum ve kuruluş engellilere yönelik olarak mesleki eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Gerek devlet okullarında ve özel eğitim kurumlarında gerek belediyelerin ve STK'ların bünyesinde gerekse farklı kamu kurum ve kuruluşlarının hibe programlarından yararlanarak engeli olan birey için mesleki eğitim verilmektedir.

Milli eğitim bakanlığı bünyesinde İşitme Engelliler Çok Programlı Liseleri, Ortopedik Engelliler Meslek Liseleri, Zihinsel Engellilere Yönelik Mesleki Eğitim Merkezleri, İş Eğitim Merkezleri ve Yetişkin Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri engeli olan bireylere yönelik mesleki eğitim programları düzenlemektedir.⁴¹

³⁹Akkuş, Murat; **Cumhuriyet Döneminde Engelli Eğitimi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004, s.68.

⁴⁰Çarkçı, a.g.e., s.100.

⁴¹İstanbul Aydın Üniversitesi Engelsiz Yaşam Araştırma ve Uygulama Koordinatörlüğü Projesi, **Türkiye’de Engelli İstihdamı: Mevcut Durum, Eğilimler ve Çözüm Önerileri Raporu 2012**, s.49.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde hizmet veren Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü aracılığıyla genç işsizliğini önlemek amacıyla çıraklık eğitimi verilmektedir. 1986 yılında yürürlüğe giren 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu çıraklık eğitimi alanında bir dönüm noktası olmuş ve birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Bu kanunla engelli bireyler için de düzenleme yapılmıştır. Kanunun 39. Maddesi'nde "Bakanlık, özel eğitime muhtaç kişilere iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursları düzenler. Kursların düzenlenmesinde ve uygulanmasında bu kişilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınır. Kurslara katılanlar, kursa devam ettikleri sürece bu Kanunun çırak ve öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar." ifadesi kullanılmaktadır.⁴²

Bu kanun çerçevesinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak halk eğitim merkezlerince özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için yaygın mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir.

Günümüzde engellilere hizmet veren birçok dernek İŞKUR'dan aldığı destekler sonucunda engellilere yönelik mesleki eğitim kursları açmaktadır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde engelli dernekleri aracılığı ile düzenlenen mesleki eğitim kursları daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Bazı büyükşehir ve ilçe belediyelerinin halk eğitim merkezleri ve kültür merkezlerinde engelliler için mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir. Rehabilitasyon merkezlerine sahip belediyelerde de aynı hizmet verilmektedir. Ayrıca günümüzde engellilere yönelik mesleki eğitim kursu açan birçok belediye İŞKUR'la birlikte çalışmakta ve İŞKUR'dan destek almaktadır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde

⁴²Mutluoğlu, Lütfiye, "Türkiye'de Çıraklık Eğitimi Sisteminde Engelliler", <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov2/ov2ciraklikegitimi.htm>, (18.01.2016).

belediyeler aracılığı ile düzenlenen mesleki eğitim kursları daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

KOSGEB küçük ve orta ölçekli işletmeleri geliştirme ve destekleme adına kurslar, hibe ve krediler vermektedir. Bu çalışmalarını içerisinde olan girişimcilik kursları ve hibe ve kredileri, 2011-2015 Stratejik plan çerçevesinde girişimcilik, kalkınmada geri kalmış bölgelerde toplumsal ve ekonomik uyumun güçlendirilmesine, ekonomik faaliyetlerin canlanmasına ve iş yaratılmasına ya da işsiz veya engeli olan kişilerin iş yaşamıyla entegrasyonuna da katkıda bulunabilmektedir.⁴³

Avrupa Birliği Bakanlığı bünyesinde bulunan Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından yönetilen Leonardo Da Vinci Programı işgücü piyasasında engelli olan bireyler dahil en fazla dezavantajlı konumda bulunanların eğitim almasını kolaylaştıracak uygulamaları geliştirmektedir.⁴⁴

Mesleki eğitimin verildiği üniversiteler engeli olan bireylerin okuma hakları sayesinde mesleki eğitimden yararlanmaları için “Yükseköğrenim gören engeli olan öğrencilerin, öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak üzere “Yükseköğretim Kurumları Engelli Öğrenciler Yönetmeliği” 14.08.2010 tarih ve 27672 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁴⁵

1.3.5. Mesleki Eğitimin Engelliler Üzerindeki Etkileri

Mesleki eğitim elbette tüm bireylerin yaşam seyirlerinde görece olumlu bir etkiye sahiptir. Çünkü yapılan araştırmalarda hem genel eğitimin hem de mesleki eğitimin bireylerin yaşam kalitelerini olumlu bir şekilde etkilediği gözlenmektedir.

⁴³Türkiye’de Engelli İstihdamı: Mevcut Durum, Eğilimler ve Çözüm Önerileri Raporu, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul 2012, s.56.

⁴⁴Türkiye’de Engelli İstihdamı: Mevcut Durum, Eğilimler ve Çözüm Önerileri Raporu, s.58.

⁴⁵ Türkiye’de Engelli İstihdamı: Mevcut Durum, Eğilimler ve Çözüm Önerileri Raporu, s.60.

Engelli bireyler için de aynı durum söz konusu olmaktadır. Mesleki eğitimin engelliler üzerinde de olumlu etkiler yapması beklenmektedir. Piyasada geçerli bir meslek sahibi olmak ve mesleki bilgileri gelir elde etmek amacıyla kullanmak her birey gibi engellilerin de temel haklarından biridir. Genel anlamda mesleki eğitim ve genel eğitim, elde edilen gelir düzeyi ile değerlendirilmektedir. Bireylerin alacağı eğitimler sonucunda sahip olacakları meslekler ya da yapacakları işler dolayısıyla elde edecekleri gelir miktarı yaşam standartlarını belirlemektedir.

Engellilerin meslek sahibi olarak bir gelir elde etmeleri engelli bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında sosyal ihtiyaçlarının da karşılanması açısından büyük önem arz etmektedir. Yeterli gelire sahip olamayan engelliler için toplumsal yaşama katılım daha da güçleşmektedir. Dünyada ve Türkiye’de yaşayan birçok engelli bireyin aileleri ile birlikte yoksulluk sınırında yaşadığı düşünülecek olursa, sosyal faaliyetlerden yeterince yararlanamadıkları daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

Engelliler yeterli derecelerde genel ve mesleki eğitimden yararlandırılmalı, bir iş ve meslek sahibi olmaları sağlanmalıdır. Engellilerin bir gelir sahibi olmaları ya da gelirlerini arttırmaları sosyal uyumluluklarını da arttırıcı yönde rol oynayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ENGELLİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ DURUMU

2.1. ENGELLİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ DURUMU

Toplumun en dezavantajlı kesimlerinden olan engelliler, birçok alanda olduğu gibi çalışma yaşamına da tam ve etkin bir katılım sağlayamamaktadır. Birçok sosyal, ekonomik ve kültürel problemle başa çıkma zorunluluğu olması, engelli bireylerin çalışma yaşamına yeterince katılamamalarına neden olmaktadır. Özellikle temel ve mesleki eğitime yeterince erişememe sorunu da engellilerin istihdam edilebilirliğini zorlaştırmaktadır.

Genel ve mesleki eğitimden yeterince yararlanamayan engelli, belirli bir mesleki beceriden uzak kalmakla birlikte teknolojik gelişmeleri de takip edememektedir. Tüm bunlar genel olarak engellilerin herhangi bir işte beceri gösteremeyen bireyler olarak tanımlanmalarına neden olmaktadır.

Engellilerin karşılaştığı zorlukların giderilmeye çalışılması veya bunun mümkün olmadığı hallerde onlara yaşamları için gerekli maddi ve manevi olanakların sağlanması gerekmektedir. Ancak bundan daha da önemlisi; bu kişilerin çalışma hayatında yer almalarını sağlamaktır. Bu engellilere yardımcı olabilmenin en akılcı yoludur.⁴⁶

Toplumumuzda engelli vatandaşların çalışma hayatında yer alması alışılmış bir durum değildir. Bunun nedeni, işverenlerin engelli vatandaşları istihdam ettiğinde bazı

⁴⁶ Meşhur, H. Filiz Alkan; **Engellilerin Bir İstihdam Seçeneği Olarak Tele Çalışma; Modellenmesi ve Modelin Kent Planlama Açısından İrdelenmesi**, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2006, s. 66.

sorunlarla karşılaşacağına inanıyor olmasıdır. Bu sorunlardan bazıları aşağıda yer almaktadır:

- Engelli işçiler, sık sık mazeret izni alırlar ve sürekli hastalanırlar
- Verimli ve iyi çalışamazlar,
- Hissidirler. Alıngan, kırılabilirler ve çabuk kızarlar
- Diğer çalışanları rahatsız etmektedirler ve genel çalışma temposunu düşürmektedirler
- Daha çok iş kazalarına maruz kalmaktadırlar
- Halkla ilişkiler açısından olumsuz bir manzara oluşturmaktadırlar
- İşyerinde özel düzenlemelerin yapılması masraflıdır
- İşten atmak ve cezai müeyyide uygulamak daha zordur
- Emek piyasasında yeterince sağlam işsiz bulunmaktadır.⁴⁷

2.2. İŞGÜCÜ PİYASASINA ENTEGRASYON BİÇİMLERİ

Engellilerin işgücü piyasasına girmesi farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir.

Bu başlık altında ön plana çıkmış beş uygulama hakkında temel bilgiler verilmektedir.

2.2.1. Yasal Zorunluluk: Kota Sistemi

Kota yöntemi, engellilerin yasal olarak belirtilen sayılarda özel ve kamu işyeri ayırımı yapılmaksızın çalıştırılma yükümlülüğü getiren bir istihdam tekniğidir. Türkiye’de engellilerin kota sisteminden yararlanarak bir işe yerleşebilmeleri için en az %40 oranında bir engele sahip olmaları ve bu engellerini de sağlık kurulu raporu ile belgelemeleri gerekmektedir. Fiili anlamda %60’dan fazla engeli olan bireylerin, bir işe

⁴⁷ Seyyar, Ali; *Sosyal Siyaset Açısından Engelliler Politikası Almanya-Türkiye Mukayeseli 2010* TÜRDAY Yayıncılık, 2001 ,s.31.

yerleşme ihtimalleri daha düşük olmaktadır. 4857 sayılı Kanunda kota miktarları şu şekilde belirlenmiştir: “İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır.”⁴⁸

2.2.2. Korumalı İşyeri Uygulaması

Korumalı işyerleri, Engelliler Kanunu’nun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: “Normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan engelliler için meslekî rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla Devlet tarafından teknik ve malî yönden desteklendiği ve çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği işyerini ifade eder.”⁴⁹ Yine bu kanunun 14. maddesinde de engelleri nedeniyle işgücü piyasasında çalışması zor olan engellilerin öncelikle korumalı işyerlerinde çalıştırılmaları uygun görülmektedir.

Engelli en az sekiz bireyin çalıştığı işyerinin işvereni, korumalı işyeri statüsünün kazanılması için Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne başvurmak zorundadır. Korumalı işyerlerinde çalışacak engelli bireylerin sayısının toplam işçi sayısına oranı yüzde yetmiş beşten az olamaz.⁵⁰

Korumalı işyeri açmak isteyen gerçek kişiden veya tüzel kişi temsilcisinden;

- T.C. Kimlik numarası beyanı,
- Adli sicil kaydına ilişkin yazılı beyanı,

⁴⁸ İş Kanunu, Madde 30.

⁴⁹ Engelliler Hakkında Kanun, Madde 3.

⁵⁰ Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik, Madde 4, R.G. 26.11.2013-28833.

- Tüzel kişi temsilcisinin yetki belgesi,
- Dernek ve vakıflar için, vakıf senedi veya dernek tüzüğünde amaçlar arasında eğitim ve üretim faaliyetlerinin yer aldığı gösteren belge,
- Yıllık gelir ve yıllık kurumlar, katma değer, özel tüketim, özel iletişim ve banka ve sigorta muameleleri vergileri, gelir ve kurumlar vergisine ilişkin tevkifatlar ve geçici vergiye ilişkin vergi asılları ile bu vergi türlerine ait vergi ziyayı cezaları, gecikme zam ve faizleri bağlamında vergi borcu ile sosyal güvenlik kurumlarından alınacak prim borcu olmadığına dair belge,
- İlgili mevzuatı uyarınca alınması gereken izin ve belgeler istenir.”⁵¹

Korumalı işyeri yöneticisinden;

- T.C. Kimlik numarası beyanı,
- Adli sicil kaydına ilişkin yazılı beyanı,
- Bulaşıcı bir hastalığı bulunmadığına ilişkin yazılı beyanı,
- Eğitim durumuna ilişkin yazılı beyan istenir.⁵²

Korumalı işyeri statüsü alma başvuruları en geç otuz gün içinde Komisyonca değerlendirilir. Komisyonca yapılan değerlendirme sonucunda uygun görülen işyerlerine Valilikçe, Korumalı İşyeri Statüsü Belgesi düzenlenir.⁵³

Korumalı işyerinde; işyeri yöneticisi ile mesleki ve teknik eğitim alanında yükseköğrenim görmüş veya usta öğreticilik yeterliliğine haiz eğitici personel istihdamı zorunludur.⁵⁴

⁵¹ **Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik, Madde 5.**

⁵² **Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik, Madde 6.**

⁵³ **Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik, Madde 7.**

⁵⁴ **Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik, Madde 8.**

Korumalı işyerinde çalışmak isteyen engelli bireyler bireysel olarak veya Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri aracılığı ile işyerlerine başvuruda bulunurlar. İşyeri, işe aldığı engelli bireyleri en geç bir ay içinde Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdür.

Korumalı işyerinde istihdam edilebilmek için en az % 40 oranında zihinsel veya ruhsal engelli olmak, Türkiye İş Kurumuna kayıtlı olmak ve 15 yaşını bitirmiş olmak gerekir.

Korumalı işyerleri, bir yıllık üretim, istihdam, satış, bağış, yatırım, pazarlama, stok, istihdam ettiği personel sayısı gibi bilgileri içeren faaliyet raporunu her yılın Mart ayı içerisinde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne iletir.⁵⁵

Korumalı işyerleri, gerekli koşulların herhangi birisini yerine getirmediği denetim raporları ile tespit edildiği takdirde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından yazılı olarak uyarılır. Otuz gün içinde belirtilen eksiklikleri tamamlamadığı tespit edilen işverenlerin korumalı işyeri statüsü belgesi Komisyonun görüşü alınarak Valilikçe iptal edilir.⁵⁶

Farklı engel gruplarından oluşan ve özellikle işgücü piyasasında istihdamı (ağır engelli, birden çok engelli ve zihinsel engelli olmalarından dolayı) zor olan engelli işgücüne yönelik olarak özel istihdam politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle işgücü piyasasında iş bulamayan ve çalışmak isteyen ağır derecede engelli olan

⁵⁵Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik, Madde 18.

⁵⁶Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik, Madde 19.

işgücünün istihdamı, onların sosyal hayata katılımı açısından oldukça büyük bir önem arz etmektedir.⁵⁷

Bu işyerleri özel bütçe veya katma ve genel bütçeden yardım alarak devlet ya da devlet ve özel kuruluşların işbirliği ile kurulur. Engelli çalıştırılması ile ilgili mevzuat gereğince işe yerleştirilmek istendiği halde çok ağır özre sahip olduğu gerekçesiyle uygun bir işe yerleştirilemeyenler için bir çözüm olarak düşünülmüştür. Bu çeşit işyerlerinde hemen hemen tümü ile engelliler, genellikle de ağır engelliler çalışırlar. Bu iş yerlerinde engellilerin normal yaşamlarına dönebilmeleri ve uygun mesleki statülerine ulaşabilmeleri amacı ile iş ortamını ve mesleki imkânları engelliler için uyumlu ve düzenli biçimde gerçekleştirmeye çalışan servisler mevcuttur.⁵⁸

2.2.3.Kooperatif Çalışma Biçimi

Bu yöntem engellilerin kendi çabalarıyla veya devlet desteği ile kurdukları kooperatif örgütlenmelerde, çeşitli alanlarda kendilerine çalışma imkânı oluşturmalarıdır. Bu yöntem işbirliğine dayanmaktadır ve bu sayede engellilerin çalışma yaşamına girmeleri sağlanmaktadır. Engelliler kooperatif türü örgütlenme ile aynı durumda olan engelli bireylerin, hem aralarında sağlayacakları iyi bir iletişim açısından, hem de yetenek ve becerilerini belli bir amaç için birleştirmeleri bakımından kooperatif biçimi çalışma yöntemi istihdam edilmelerinde başarılı olmalarını sağlayabilmektedir. İşbirliğine dayanan bu yöntem ile kooperatiflerde öncelikle üyelerin mevcut yetenek ve

⁵⁷ Seyyar, Ali, "Engelli Dostu Aktif İstihdam Politikaları," <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov11/ov11mak4.htm>, (20.01.2016).

⁵⁸ Seyyar, a.g.e., s.56.

kapasiteleri değerlendirilmektedir. Bu kooperatifler yapacakları iŖe göre bağımsız bir kuruluŖ olarak ülke pazarında kendilerine bir yer edinebilmektedirler.⁵⁹

Bu tür alıŖma biçimi Türkiye’de henüz yaygın olarak uygulanmamaktadır.

2.2.4. Evde alıŖma Biçimi

Bu yöntem iŖlerin özel olarak sakatların evlerine götürülüp dağıtılmasını, daha sonrada yine evlerinden toplanılarak pazarlanmasını öngörür. Bu yöntem engellileri bir ölçüde de olsa olağan alıŖma ortamından soyutlayacağı için daha çok ağır sakatlıkları olanlar ya da bir iŖe yerleŖtirilmeyi bekleyen engelliler yönünden önem taŖır. Bu yöntem iki yönlü olarak incelenmelidir. Yöntem bir yönüyle engelli bireye her Ŗeye rağmen istihdam sağlanmış, maddi imkân sunmuŖ olsa da bir yönüyle engelli birey alıŖma hayatının sosyal getirilerinden uzak kalmıŖtır.

2.2.5. Bireysel alıŖma

Bu yöntemde ise engelli bireyler, ailelerinin ya da kendilerinin eldeki imknlarıyla bir iŖ kurma yoluna gitmektedirler. Böylece engelli birey, kendi yeteneklerini daha iyi bileceği için ve varsa eğitimini ve deneyimlerini daha iyi bir Ŗekilde kullanacağı için, engelini uygun bir iŖ kurma konusunda oldukça baŖarılı olabilmektedir.

Görüldüğü üzere bu alıŖma biçimlerinin bir kısmı engellileri sosyal hayattan ve iŖ hayatından koparıcı niteliktedir. Her ne kadar, bu yöntemlerle engellilerin maddi olanakları arttırılrsa da, tam bir sosyal entegrasyon sağlanamamaktadır.

⁵⁹Bilgin, Kamil Ufuk, “Engellilerin alıŖma Hayatındaki Sorunları ve çözüm nerileri”, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/543.pdf>, (22.01.2016).

2.3. ENGELLİLERİN ÇALIŞMA NEDENLERİ

2.3.1. Sayısal Büyüklük

Kaynakların en üst seviyede kullanılması için engellilerin de üretime katılması gerekmektedir. Ülkelerin kaynakları sınırlı, ihtiyaçları ise sınırsızdır.⁶⁰ Bu gerçek ışığında sayıları her geçen gün artan engellileri, güçleri oranında üretici hale getirmek, toplum için büyük bir önem taşımaktadır. Engellileri üretici hale getirmek hem toplumsal açıdan hem de engelli bireyler açısından büyük önem taşımaktadır. Bu durumda engelliler sadece üretime katılmış olmakla kalmayacak ayrıca sosyal hayata da katılmış olacaklardır.

2.3.2. Sosyal Nedenler

Çalışmak, topluma yararlı olma arzusu taşıyan birey için mutluluk nedenidir. Bu anlamda, kişiler, çalışmak ve topluma yararlı olmak eğilimindedir. Bu istek sadece gelir elde etmek amacını taşımamakta, aynı zamanda kendine güven ve saygı duygusu ile topluma olan bağlılık duygusunu da geliştirmektedir. Aynı duyguları engelliler de yaşamak ister. Özellikle, toplumla olan bağlarının güçlenmesi için bir işte çalışmaları engelliler açısından büyük önem taşımaktadır. Engellilerin istihdamında öncelikle kabul edilmesi gereken konu, engellilerin diğer insanlara göre istihdam edilmeye daha fazla ihtiyaç duyduklarıdır. Çünkü bu ihtiyacın karşılanması, her şeyden önce engellinin bir biçimde toplumdaki soyutlanmasını önlemekte, diğer bir deyişle, engelliye sosyal ve psikolojik olarak tedavi edici bir etki yapmaktadır. Sonuç olarak çalışma yolu ile, topluma yararlı olma arzusunu taşıyan engellilerin, başka insanların acıma duygularına

⁶⁰ Meşhur, a.g.e., s. 61.

maruz kalmak gibi insanlık onuru ile bağdaşmayan bir duruma düşmemeleri ve toplum ile sağlam ilişkiler kurmaları da sağlanmış olacaktır.⁶¹

2.3.3. Ekonomik Nedenler

Engelliler istihdam edilmedikleri için, üretime katılmamakta, buna karşın ulusal gelirden bir vatandaş olarak pay almaktadır. Ayrıca engelli bireylerin kendi kendine yeterli hale getirilmemesi ve istihdam edilmemesinin, kendilerine bakma zorunluluğunda kalan yakınlarından en az bir kişiyi de çalışma gücüne sahip olmasına rağmen, ulusal gelire katkıda bulunmaksızın gelirden pay alır duruma getireceği unutulmaması gereken bir gerçekliktir. Bu anlamda, engelli bireylerin toplumdaki sosyal maliyeti, ancak onların eğitilmesi, rehabilite edilmesi, güçlendirilmesi ve topluma katkıda bulunacak bir unsur haline getirilmesi ile en aza indirebilecektir.⁶²

2.4. ENGELLİLERİN İSTİHDAM EDİLMESİNİ ÖNLEYEN NEDENLER

2.4.1. Sosyal ve Ekonomik Nedenler

Türkiye’de engellilerin tüketici durumdan üretici duruma geçmesi durumunda ekonomik anlamda önemli bir üretim artışının gerçekleşeceğine inanılmamaktadır. Engellilerin arka plana itilmesi, mevcut yeteneklerini kullanma fırsatının verilmemesi, tüm toplum ve ekonomi için israf olduğu kadar, engelli bireyler için de toplumdan uzaklaşma, bunalım, üzüntü ve ümitsizlik anlamına gelmektedir.⁶³

Toplumda engellilerin iş yapamayacağı, kendilerine verilen sorumluluk ve görevleri gerçekleştiremeyeceği gibi yanlış kanılar bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara göre engelliler kendilerine verilen işleri normal vatandaşlara göre daha

⁶¹ Meşhur, a.g.e., ss. 61-62.

⁶² Meşhur, a.g.e., ss.62-63.

⁶³ Meşhur, a.g.e., s.64.

özenli yerine getirdiği ve daha çok sorumluluk sahibi olarak davrandıkları gözlemlenmiştir.

2.4.2. Toplumsal Algı Faktörü

Engellilerin istihdamı konusunda yapılabilecek en önemli çalışma, işverenlerin engellileri çalıştırmayı kanuni zorunluluk olarak görmelerinden çok toplumsal fayda yönünden görmelerini sağlamaktır. Bu nedenle, işverenlerin engellileri tanınması ve onlarla ilgili kanun ve yönetmelikleri uygulamaları, engellilerin işyerlerinde karşılaştıkları sorunları görmeleri ve önyargılardan kurtulup engelli kişileri çalıştırma ile sağlanacak yararları inanmaları gerekmektedir.⁶⁴

Engelli istihdamını engelleyen sebepleri açıklayan birçok araştırma vardır. Engellilerin istihdamının önünde aşağıdaki engeller yer almaktadır:

- *Kötü sağlık durumu ya da çalışma hayatına katılmayı engelleyen veya üretkenlik düzeyini azaltan düşük işlevsellik*
- *Yetersiz eğitim, beceriler ya da mesleki deneyim*
- *İşte emniyetli ulaşımın olmayışı*
- *İşte ya da evde işe hazırlık için gerekli özel takviyelerin olmayışı*
- *Kamu veya şahsi nakit ve gelir veya mülk artışı gibi aynı çıkarların kaybı*
- *Erişilemez iş yerleri ve esnek olmayan istihdam durumları*
- *Pahalıya mal olan uyum düzenlemeleri*
- *Ayrımcılık korkusu ve işverenlerin engellilik hakkında yanlış kanı ve yorumları*
- *Bireysel yetenekler ve üretkenlik hakkında bilgi eksikliği*
- *İstihdam ile sunulan yetersiz ücretler ve çıkarlar*

⁶⁴ Meşhur, a.g.e., ss.66-67.

- *İstihdam ile ilgili mevcut destek ve kaynaklar hakkındaki bilgi eksikliği*
- *Nakdi ve aynı çıkarlar ile çalışmanın etkisinin bilinmemesi*
- *Yetersiz iş arama, mülakat yetenekleri ya da bilgi eksikliği.*⁶⁵

Yukarıdaki maddelerden de anlaşılacağı üzere engellilerle ilgili araştırma nerede yapılırsa yapılsın engellilerin istihdamının önündeki engeller genel olarak birbirine benzemektedir. Bu engellerden işverene bakan yönünü ele aldığımızda; işverene engelli istihdamı ve engelli istihdam etmesi durumunda mevcut destekler hakkında danışmanlar tarafından bilgi verilmelidir. Ayrıca uyum düzenlemesi için işverene gereken destek sağlanarak engelli vatandaşların işe uyum süreci kolaylaştırılabilir.

2.5. TÜRKİYE’DE ENGELLİLERİN İŞ YAŞAMINDA KARŞILAŞTIĞI PROBLEMLER

2.5.1. Genel Problemler

Türkiye’de engellilerin istihdamına yönelik olarak “kota” sistemi uygulanmaktadır. Ancak, gerek kamu gerekse özel sektör için yasalarla getirilen kotalarda istenilen başarıya ulaşılamamıştır.

Türkiye’de engellilerin temel eğitim ve mesleki eğitim olanaklarından yeteri kadar yararlanamadıkları görülmektedir. Eğitim kurumlarına ulaşım güçlükleri, özellikle görme engellilerin eğitimlerinde kullanılan doküman eksikliği ve yetişmiş personelin bilgi, tecrübe ve kişisel yetersizlikleri eğitim olanaklarını azaltmaktadır. Bu da istihdam şanslarını azaltmaktadır.⁶⁶

⁶⁵Uluslararası Alanda- Engelli Olan Bireylerin İstihdamı, Mesleki Eğitimi ve Rehabilitasyonunda Uygulamalar Raporu 2012, s.50.

⁶⁶ Meşhur, a.g.e., ss.74-75.

Kota sisteminde başarıya ulaşmak için uygulanan yöntemlerden biri cezai yaptırımların arttırılmasıdır. Ama bu sistemde başarıya ulaşmak için yapılması gereken cezai yaptırımların arttırılması değil, işverenlere gerekli eğitimi vererek engelli istihdamının sosyal bir mesele olduğu konusunda işverenleri bilgilendirmektir.

Engellilerin mesleki eğitim olanaklarından yeteri kadar yararlanamadığı İŞKUR tarafından görülmüş olup, Kurum tarafından bu sorunun çözülmesi için gerekli çalışmalara başlanılmıştır. Bu çalışmalardaki amaç, daha geniş engelli kitlesine ulaşarak gerekli mesleki eğitimi vermektir.

Mevcut yasal düzenlemelerin tek taraflı ele alınması ve ağırlıklı olarak ceza sistemine dayanması, işverenlerin bu kişileri istihdam etme konusunda olumsuz tutum geliştirmeleri biçiminde bir sorun ortaya çıkarmaktadır.⁶⁷

İşverenler engellilik oranları düşük olan engellileri (%40-50 arası) tercih ettiklerinden; engellilik oranı yüksek olanların işe girme şansı çok azalmakta, bu tür ağır engelliler için diğer ülkelerde uygulanan istihdam imkânları (korunmalı işyerleri, evde çalıştırma) oldukça yetersiz kalmaktadır.⁶⁸

2.5.2. Teknolojik ve Altyapısal Problemler

Toplumun ve dolayısıyla işverenlerin engellilik konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması, maalesef engellilerin toplumsal alanların dışına daha fazla itilmesine neden olmaktadır. Çünkü istihdam, engellilerin yalnızca maddi anlamda topluma entegre olması değil, aynı zamanda sosyal anlamda da toplumla bütünleşmesi demektir.

İşyerlerindeki teknolojik ve fiziki altyapı yetersizlikleri görme engellilerin çalışma esnasında sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Keza ortopedik

⁶⁷ Meşhur, **a.g.e.**, s.75.

⁶⁸ Meşhur, **a.g.e.**, s.75.

engelliler için de ulaşım ve fiziki çevre düzenleme yetersizlikleri aynı sorunlara neden olmaktadır. İşverene verilecek olan desteklerle işveren işyerini engellilere uygun olacak şekilde düzenleyebilecek ve böylece engellilerin istihdamı konusunda bir sorun ortadan kalkmış olacaktır.

2.5.3. Ayrımcılık İle İlgili Problemler

Engelliler çalışma yaşamına girmeden önce ve çalışma yaşamına girerken ayrımcılıktan kaynaklanan birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Çalışma yaşamı öncesinde, henüz eğitim aşamasında yaşlılarıyla aynı koşullarda eğitim alamayan engelliler için “yarışa” en arka sıralardan başlamak kaçınılmaz olmaktadır.

Mesleki eğitim olanaklarının engelliler için oldukça yetersiz olması, engellilerin hem üretkenliğini baltalamakta hem de işverenlerin mesleki eğitim alamamış engellileri tercih etmemesine neden olmaktadır.

Bir engelli vatandaşımızın İŞKUR tarafından düzenlenen mesleki eğitim kurslarına gitmeden çalıştığında ne gibi sorunlar yaşadığı, daha sonra İŞKUR aracılığıyla düzenlenen mesleki eğitim kursuna gidip kurstan mezun olarak sertifika aldıktan sonra hayatının nasıl değiştiğini şöyle anlatmaktadır:

2.6. ENGELLİLERİN İSTİHDAMINA İLİŞKİN SAYISAL VERİLER

Türkiye AB’ye üyeliği hedefleyen bir ülke olarak istihdam ve çalışma yaşamında AB’ye uyum sağlamak amacıyla bazı sözleşmelerin yükümlülüğü altına girmiştir. Bunlar; Avrupa Sosyal Şartı, İnsan Hakları Sözleşmeleri, Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasında çalışma yaşamına ilişkin onaylanmış belgelerdir. Yükümlülük altına girilen belgeler doğrultusunda her türlü ayrımcılıkla mücadele ve sosyal koruma konularında yeterli düzenlemelerin yapılması

gerekmektedir. Ancak bu doğrultuda engellilerin nitelikli şekilde istihdamından söz edilebilir.

2002 yılında DİE'nin yaptığı araştırmaya göre, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engelli nüfus içinde işgücüne katılım oranı % 21.71 iken işgücüne dâhil olmayan engelli nüfus oranı % 78.29'dur. Süreğen hastalığı olanlarda ise işgücüne katılım oranı %22.87 iken işgücüne dâhil olmayanların oranı % 77.13'tür. Diğer bir ifade ile engelli olan kişilerden her beş kişiden biri işgücüne katılmaktadır. Bu oranın artırılması ve engellilerin işgücüne katılması amacıyla son yıllarda çalışmalar yapılmakta ve yapılan çalışmalardan iyi sonuç alınarak engellilerin işgücüne katılımının sağlandığı görülmektedir.⁶⁹

Kadın, genç, engelli ve uzun süreli işsizler gibi tüm özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması ve bu gruplara yönelik olarak ortaya çıkan ayrımcılığın önlenmesi, ülkemizde işsizlik sorununa kalıcı çözüm bulunması sürecinde üzerinde durulması gereken temel alanlardan biridir.

Kamu kurum ve kuruluşlarında memur olarak istihdam edilen engelliler; Kurumlarda çalışacak engelli memurların sayılarının belirlenmesi; kurumların personele ait kadrolarının % 3'ünde yasal olarak engelli çalıştırma zorunluluğu doğrultusunda engelli istihdamı şeklinde olmaktadır. Engelli kişinin belirli aralıklarla yapılan sınavlara katılması bu sınavlarda başarılı olması gerekmektedir. Hangi kurumların sınav açacağı, alınacak engellilerin sayısı, aranan nitelikler, başvuru için gereken belgeler, başvuruların nereye, hangi tarihe kadar yapılacağı; Resmi Gazete, TRT'nin televizyon ve radyo kanalları ile gazetelerde yayınlanan ilanlarla duyurulmaktadır.

⁶⁹ Çarkçı, a.g.e., s.88.

Düzenlenen mesleki eğitim kurslarında istihdam taahhüdü şart olmayıp, proje sahipleri tarafından istihdam taahhüdü verilmesi durumunda proje öncelikli olarak değerlendirilir. Bu durum kişileri projesinin kabul edilebilmesi için istihdam taahhüdü vermeye yöneltecektir ve kurs sonunda kursu bitiren bazı engelli vatandaşlarımız bu taahhütten dolayı istihdam edilecektir.

2011-2015 yılları arasındaki İŞKUR tarafından düzenlenen komisyon kaynaklı kurslara katılan kursiyerlerin 2015 yılında yapılan sorgulamasında yüzde 22'sinin istihdam edildiği tespit edilmiştir.

Tablo 1: Komisyon Kaynaklı Kurslara katılanların İstihdam Durumu: 2011-2015

YILLAR	KURSIYER	İSTİHDAM	ORAN %
2011	4.240	1.111	26
2012	6.272	1.317	20
2013	5.473	1.276	23
2014	1.740	366	21
2015	2.706	356	13
TOPLAM	20.431	4.426	22

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Engelli kursiyerlerin istihdam oranları incelendiğinde en yüksek istihdamın %26 ile 2011 yılında gerçekleştirilmiş, 2015 yılında başlayan kursların halen devam etmesi nedeni ile %13 istihdam oranı gerçekleşmiştir. Komisyon tarafından düzenlenen mesleki eğitim kurslarına katılan katılımcı sayısı değişse de istihdam oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Beş yılda kurslara katılan 20.431 engelli kursiyerden 4.426 istihdam edilmiştir. İŞKUR'a kayıtlı engelli sayısının çok yüksek olmasına rağmen kurs yoluyla istihdam edilen engelli sayısı çok düşük seviyede kalmıştır. Kurslara katılan engelli kursiyerlerin sayısını arttırmak için bu faaliyetlerin Türkiye genelinde daha iyi duyurulması gerekmektedir. Kursa katılan engellilerin istihdam oranını arttırmak için kursiyerlere çok iyi bir kurs imkanı sağlanmalı başarılı eğiticiler bulunmalı ve kurstan mezun olan engelli kursiyerlerin bir meslek sahibi olması sağlanmalıdır.

Bu kurslara katılan kişilerin engelli olduğu ve eğitim durumlarının çok düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu şartları taşıyan bireyler açısından % 22 istihdam oranının düşük olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 2: 2016 İstihdam Edilen Engelli Memurların Hizmet Sınıfına Göre Dağılımı

HİZMET SINIFI	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Genel İdare Hizmetleri Sınıfı	4.870	14.030	18.900
Sağlık Hizmetler Sınıfı	806	938	1.744
Teknik Hizmetler Sınıfı	304	1.669	1.973
Eğitim Öğretim Hizmetleri Sınıfı	1.354	2.768	4.122
Avukatlık Hizmetleri Sınıfı	22	51	73
Din Hizmetleri Sınıfı	109	1.111	1.220
Yardımcı Hizmetler Sınıfı	2.530	12.588	15.118
Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfı	-	1	1
TOKLAM	9.995	33.156	43.151

Kaynak: <http://www.dpb.gov.tr>

Tablo incelendiğinde 2008 yılında kamu sektöründe 27.955 engelli açık kontenjanı olduğu görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde bu rakamın 2014 yılında

712'ye ve 2015 yılında 501'e düştüğü görülmüş ve kamu sektöründe engellilerin istihdamıyla ilgili çok büyük bir gelişme olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Kamuda Yıllar İtibarıyla %3 Engelli Memur İstihdamı Durumu

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2009	1.900	8.457	10.357
2010	3.736	15.051	18.787
2011	4.232	16.597	20.829
2012	5.739	21.575	27.314
2013	7.032	25.708	32.740
2014	7.473	26.605	34.078
2015	9.170	31.485	40.655
2016	9.995	33.156	43.151

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Tabloda görüleceği gibi ülkemizde kamu sektörünün istihdam ettiği engelli vatandaşlarımızın sayısının sürekli arttığı görülmektedir.

Kamu sektörünün 2008 yılında 27.955 olan açık kontenjan sayısının 2015 yılında 501'e düştüğü görülmekte özellikle 2008 yılından sonra bu kadar açık engelli kontenjanının kapatılması çok büyük bir başarı olarak görülmektedir.

Ulusal istihdam stratejisinde "2013 yılı itibarıyla kamu sektöründe 22 bin 302 olan engelli memur açık kontenjanının tamamı ile kamu ve özel sektörde 28 bin 864

olan engelli işçi açık kontenjanının tamamı 2015 yılına kadar doldurulacaktır” ifadesi yer almaktadır. 2015 yılında engelli istihdamı incelendiğinde hala açık kontenjan olduğu görülmektedir. Bu açık kontenjanın hala devam etmesinin sebebi söz konusu istihdamların gerçekleşmemiş olması değildir. Bunun nedeni işgücü piyasasına dahil olmayan engellilerin de işgücü piyasasına girmesidir. Bu yüzden mevcut bir engelli kontenjanı açığı vardır ulusal istihdam stratejisindeki hedef gerçekleşmiş bahsedilen eksik kontenjanlar 2015 yılına kadar doldurulmuştur.

Ülkemizde kamu alanında engelli işçi istihdamı 4857 sayılı kanun doğrultusunda yapılmaktadır. Bu kanunun 30. maddesinin kamu kuruluşlarına getirmiş olduğu zorunlu işçi çalıştırma (kota sistemi) hükmü kapsamında, kurumlarda çalışacak işçi sayısı Bakanlar Kurulunca her yılın başında belirlenen oranlara göre tespit edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENGELLİLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİNDE İŞKURUN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ

3.1. İŞKUR'UN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ

3.1.1. Genel Esaslar

Engellilik, günümüzde hala toplum tarafından yadsınan bir kategori olarak kabul edilmektedir. Engellilerin toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşama daha fazla katılabilmesi, mesleki eğitimden yeterince yararlanması sonucunda daha fazla gerçekleşecektir. Ne var ki günümüzde engellilerin büyük bir çoğunluğu mesleki eğitimden yeterince yararlanamamaktadır.

Ülkemizde engelli eğitimi son yıllarda gittikçe artan bir ivme kazanmıştır. Toplumsal yaşama tam katılımın en önemli koşulu bireyin ekonomik yaşama tam katılımı ile mümkündür. Ülkemizde engellilerin sorunları temelde iki noktada yoğunlaşmaktadır. Eğitim ve istihdam alanlarında yaşanan sorunlar, yaşamın diğer alanlarını da etkilemekte ve engellerin toplumsal yaşama tam katılımının önünde engel teşkil etmektedirler. İstihdam ile eğitim arasında organik bir ilişki bulunmaktadır. Zira istihdam sorununun çözümü, önemli ölçüde ara insan gücünün yetişmesi ile ilgilidir. Ara insan gücünü yetiştirecek olan eğitim programları da, mesleki ve teknik eğitim programlarıdır.

İŞKUR engellilerin karşı karşıya olduğu bu toplumsal sorunun farkında olup engellilere bütün hizmetlerde öncelik tanıyarak engellilerin önündeki bütün engelleri kaldırmaya çalışmaktadır. Engellilere yönelik mesleki eğitim ve rehabilitasyon

faaliyetleri ile işgücü piyasasında dezavantajlı durumda olan engellilerin istihdamlarının artırılması amacıyla ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kurs/programlara yönlendirilerek uygun mesleklerde istihdam edilebilirliklerinin artırılması ve işe uyum sorunlarının azaltılması hedeflenmektedir.

Çağdaş, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olmanın en önemli unsurlarından birisi toplumdaki bireylerin hak ve özgürlüklerden eşit olarak yararlanabilmesidir. Bu kapsamda engellilere tanınan hakların geliştirilmesi topluma katılımlarının artırılması ve fırsat eşitliği imkanlarının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Engelli bireylere sunulan mesleki-teknik eğitim hizmetleri sonucunda bu bireylerin bir anlamda meslek sahibi olmaları sağlanmaktadır. Ancak tüm bunların sadece mesleki-teknik eğitimle mümkün olacağını söylemek yeterli olmayacaktır. Gerekli mesleki vasıfları edinmiş fertlerin istihdamı gerçekleşmediği takdirde hem o ana kadar harcanan emek ve masraf boşa gitmekte, hem de özel gereksinimli bireylerin toplumda hak ettikleri yerde olmalarının önüne geçilmektedir. Engellilerin üretim içinde yer alması için mesleki eğitime katılmaları kaçınılmaz bir zorunluluktur. Mesleki eğitim bir engellinin sadece kendisine değil içinde yaşadığı ülkeye ve topluma da yararlıdır.

Mesleki eğitim, işsizlik ve yoksulluktan kurtulmanın, eşit üretken ve özgür birey haline gelebilmenin ve gelişmiş bir toplum olabilmenin güvencesidir. Günümüzde toplumların gelişmişlik düzeyi dezavantajlı grupların sosyal hayata etkin katılımları ile değerlendirilmektedir. İnsan onuruna yakışır bir hayat sürmenin her bireyin temel hakkı olduğu yüzyılımızda, sosyal devlet olmanın gereği olarak engellilik olgusunun ve bu konudaki sorunların ele alınması, çözüm önerilerinin üretilmesi tutarlı ve kararlı politikaların oluşturulması için ilgili tarafların bir arada hareket etmesi bir zorunluluktur. Erişilebilir bir toplum olmanın önceliklerinden biri de dezavantajlı

grupların istihdam alanına kazandırılmaları, pasif olmaktan çıkıp, yetenekleri doğrultusunda üretken bireyler haline gelmeleridir.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından hem İşsizlik Sigortası Fonu hem de engelli çalıştırmayan işverenlerden tahsis edilen İdari Para Cezaları (İPC) Fonu kullanılarak Engellilere yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir.⁷⁰ Bu kapsamda Özel Politika ve Uygulamaların Geliştirilmesine İlişkin Genelge ile engelliler ve ailelerine yönelik proje bazlı kurs düzenlenebilecektir. İl müdürlüklerine tahsis edilen özel bütçeler kullanılarak özellikle engellilerin ve ailelerinin gelir getirici ve istihdam olmalarını sağlayıcı mesleklerde kurslara katılması sağlanmaktadır.

Engelli ve eski hükümlü çalıştırmayan işverenlerden veya işveren vekillerinden 22/05/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 101. maddesi uyarınca tahsil edilen idari para cezalarının kullanımı hakkında karar vermeye yetkili Komisyonun kuruluşu ile çalışmasına ve hazırlanacak projelere ilişkin usul ve esaslar, "Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik", 09/01/2014 tarih ve 28877 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Ayrıca Yönetmeliğin uygulanmasında ortaya çıkabilecek tereddütlere ve hazırlanacak projelere ilişkin olarak açıklamalar yapmak amacı ile "Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Genelge" ile belirlenmiştir.

⁷⁰Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden İdari Para Cezası Olarak Tahsil Edilen Tutarları Kullanmaya Yetkili Komisyonun Kuruluşu İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik Kapsamında Yetkili Komisyon Raporu 2016, Türkiye İş Kurumu, 2016, s.3.

3.1.2. Kurum Kaynaklı Çalışmalar

İŞKUR tarafından engellilere yönelik olarak düzenlenen bu mesleki eğitim kurslarından faydalanmak isteyen engelliler en az % 40 oranında engelli olmalı, çalışabilir durumda olmalı ve bu durumu Engelli Sağlık Kurul Raporu ile belgelemesi, ve bu belgeleme işini yaptıktan sonra İŞKUR'a kaydolmaları gerekmektedir. İŞKUR'a kayıtlı olmayan bir engelli İŞKUR faaliyetlerinden yararlanamaz.

İŞKUR'a kayıtlı bütün engellilere iş ve meslek danışmanı (İMD) atanır ve engelli vatandaşımız İŞKUR'a gittiğinde kendi danışmanı ile görüşerek iş arama becerileri, mülakat teknikleri, açık işler ve kurum hizmetleri hakkında bilgi alabilir veya kendisine uygun olanlara yönlendirilmesini talep edebilir.

Kurum kaynaklı mesleki eğitim kurslarından anlaşılması gereken İŞKUR tarafından İşsizlik Sigortası Fonu kullanılarak engellilere yönelik düzenlenen mesleki eğitim kurslarıdır. Türkiye İş Kurumu tarafından özel politika gerektiren grupların işgücü piyasasına kazandırılmasına yardımcı olmak üzere Özel Politika ve Uygulamaların Geliştirilmesine İlişkin Genelge çıkarılmış ve bu kurslar ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

25/06/2003 tarih ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununda Aktif İşgücü Hizmetleri Dairesi Başkanlığının görevleri arasında "İstihdamda özel politika gerektiren grupların istihdamını kolaylaştırıcı mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek veya verdirmek, diğer işgücü yetiştirme ve uyum programlarını uygulamak." hükmü bulunmaktadır.

Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliğinde "Genel Müdürlükçe bu Yönetmeliğin amacına uygun olarak özel politika ve uygulamalar geliştirilerek bu kapsamda kurs,

program, uygulama, proje ve protokol tasarlanabilir ve uygulanabilir” hükmü yer almaktadır.

Kurum istihdamı arttırıcı ve koruyucu faaliyetleri desteklemelidir. İstihdamında zorluk çekilen grupların dışlanma riskinin azaltılması, istihdam edilebilirliklerini ve istihdamda kalmalarını sağlayacak, işsizlikle mücadelede etkili sonuçlar ortaya koyacak politika ve uygulamalara öncelik vermelidir. Proje ve uygulamalar kişilerin işgücü piyasasına dahil olmasını kolaylaştıran ve işe uyumlarını sağlayıcı mesleki rehabilitasyonlarını da içeren nitelikte olmalıdır.

Projelerin uygulanması sırasında kursiyerlere kursiyer zaruri gideri ödenir ve iş kazası ve meslek hastalığı ve genel sağlık sigortası prim ödemesi kurumca yapılır.

Özel politika kapsamındaki projelerden kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, eski hükümlüler, engelliler ve engelli aileleri, göçmenler ve romanlar gibi dezavantajlı konumda olan gruplar yararlanabilecektir.⁷¹

Özel Politika kapsamındaki projelere teklifte bulunabilecek olanlar; Üniversiteler, 5580 sayılı Kanuna tabi özel öğretim kurumları ve özel eğitim işletmeleri, kuruluş amaçları doğrultusunda olmak şartıyla kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, iktisadi işletmeleri bulunan sivil toplum kuruluşları ile özel istihdam bürolarıdır.⁷²

Başvuru hazırlayacakların;

- Talep dilekçesi,
- Başvuru formu ve ekleri,
- Başvuru sahibinin beyanı,

⁷¹ Türkiye İş Kurumu Özel Politika Ve Uygulamaların Geliştirilmesine İlişkin Genelge, s.3-4.

⁷² Özel Politika Ve Uygulamaların Geliştirilmesine İlişkin Genelge, s. 4.

- Konsersiyum veya iş ortaklığı halinde başvuru durumunda bu ilişkiyi kanıtlayıcı belgelerin aslı veya onaylı örneği,
- Sivil toplum kuruluşlarına ait iktisadi işletmeye ait belgelerin aslı veya noter onaylı örneği,
- İmza sirkülerinin aslı veya noter onaylı örneği,
- Vergi, SGK prim ve idari para cezası olmadığına ya da yapılandırıldığına dair belgeler,
- Daha önce tamamlanan proje bilgileri,
- Projedeki diğer kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliğini teyit eden yazılar,
- Değerlendirme kriterleri kapsamında istenilen bilgi ve belgeler,
- Kesin teminat mektubu,
- Projede yer verilen mesleğe ilişkin onaylı modüller⁷³

belgelerinden kendileri ile ilgili olanlarını teklif dosyasına koymaları gereklidir.

Belgelerde eksiklik bulunması halinde proje değerlendirmeye alınmayacaktır.

Engellilere yönelik gerçekleştirilecek mesleki eğitim ve rehabilitasyon programlarının belirlenmesinde Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüklerince -engellilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda- engelliler yararına kurulmuş bulunan dernek, vakıf ve mesleki rehabilitasyon merkezleriyle sürekli temas kurularak, engellilerin mesleklere göre nitelikleri tespit edilmektedir. İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının görüş ve talepleri de dikkate alınarak engelli gruplarına yönelik projelerin uygulanması kararlaştırılmaktadır.

⁷³Özel Politika Ve Uygulamaların Geliştirilmesine İlişkin Genelge, s. 5-6.

3.1.3. Komisyon Kaynaklı Çalışmalar

Komisyon kaynaklı mesleki eğitim kursları ifadesinden anlaşılması gereken İŞKUR tarafından engelli çalıştırmayan işverenlerden tahsis edilen İdari Para Cezaları (İPC) Fonu kullanılarak engellilere yönelik düzenlenen mesleki eğitim kurslarıdır.

Engelli ve Eski Hükümlü çalıştırmadığı için işverenlerden kesilen ceza paralarının aktarıldığı fondan finanse edilerek özellikle bu alandaki sivil toplum kurumları ve kuruluşlara proje karşılığı destekler sağlanmaktadır.

Bu projelere katılım sağlayan engellilerin mesleki eğitimi ve rehabilitasyonu sağlanarak işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan ilgi ve yeteneklerine uygun mesleklerde istihdamları sağlanmaya çalışılmaktadır.

Engelli ve eski hükümlü çalıştırmayan işverenlerden veya işveren vekillerinden 22/5/2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanununun 101. maddesi uyarınca tahsil edilen idari para cezalarının kullanımı hakkında karar vermeye yetkili Komisyon, 4857 sayılı Kanunun 30. maddesinin yedinci fıkrasına istinaden oluşturulmuştur.

Komisyon; Türkiye İş Kurumu Genel Müdürünün başkanlığında, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü ile İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, en çok işçi (TÜRK-İŞ) ve işvereni (TİSK) temsil eden üst kuruluşların ve en çok engelliye temsil eden üst kuruluşun (TSK) birer temsilcisi olmak üzere bir başkan ve yedi üyeden oluşur.⁷⁴

⁷⁴Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden İdari Para Cezası Olarak Tahsil Edilen Tutarları Kullanmaya Yetkili Komisyonun Kuruluşu İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.

Teknik çalışma grubu, istekli tarafından Komisyona sunulan ve il müdürlüğünün ön incelemesinden geçerek süresinde ve usulüne uygun olarak gelen projelerin, proje başvuru rehberine uygunluğunun ön değerlendirmesini yapmak üzere Komisyonda temsil edilen kurum ve kuruluşların yetkilendirildiği kişilerden oluşur.⁷⁵

İl müdürlüğünden gelen projeler teknik çalışma grubu tarafından değerlendirilir ve Komisyona sunulmak üzere gerekçeli rapor hazırlanır. İstihdam taahhüdü bulunan projeler komisyonda öncelikli olarak değerlendirilir.

Komasyon teknik çalışma grubunda görüşülen projeleri ve gündeminde yer alan konuları görüşmek üzere her yıl Mart ve Eylül aylarında toplanır.

Kabul edilen projeler, il müdürlüğü ile yüklenici arasında sözleşme veya protokol imzalanmak suretiyle yürütülür.⁷⁶ Projeler kabul edilen bütçe ile sınırlı olarak yürütülür ve komisyon görüşü olmadan ödenek kalemleri arasında aktarma yapılamaz.

Projelerde kaynak tahsis edilen demirbaşlar, bedelinin yükleniciye ödenmesi sırasında il müdürlüğünce kayıtlara alınır ve yükleniciye tutanakla teslim edilir. Söz konusu demirbaşlar, projenin tamamlandığı tarihi izleyen üç yıl boyunca Kurum tasarrufundadır. Üç yıllık süre sonunda demirbaşlar, tüm hakları ile yükleniciye bırakılır. Demirbaşlar bu süre içinde satılamaz, kiralanamaz veya devredilemez. Amacına uygun olarak kullanılmayan, satılan, kiralanmış veya devredilen demirbaşla ilişkin maliyet, yasal faizi ile yükleniciden geri alınır.

Proje süresinin ilk yarısının sonunu takip eden on beş gün içinde ara rapor ve projenin bitişini takip eden en geç on beş gün içinde ise nihai rapor yüklenici tarafından hazırlanarak il müdürlüğüne teslim edilir. Ara ve nihai raporun zamanında gelmesi çok

⁷⁵Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge, s.4.

⁷⁶ Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge, s.4.

önemlidir. Gelmeyen veya geç gelen ara veya nihai rapor raporu gönderen tüzel kişi ile bir daha kurs açılmamasına neden olabilir.

Komisyon tarafından engellilere yönelik mesleki eğitim kursunda verilen desteğin amacı, engellilerin mesleki eğitim ve rehabilitasyonları ile işe uyum ve destek teknolojileri aracılığı ile istihdamlarına yardımcı olmaktır.

Komisyon kaynaklı kurslar Kurum kaynaklı kurslardan daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Her şehirde İŞKUR il müdürlüğü yer almaktadır. Belediyeler ve dernekler hazırladıkları projeleri buldukları ildeki İŞKUR İl Müdürlüğüne sunarak engellileri İŞKUR'a yönlendirebilir.

Engellilerin mesleki eğitim kursları sayesinde bir meslek öğrenerek rehabilitasyonu ile sonrasında işgücü piyasasına entegrasyonunu ve gelir elde etmesini sağlayacak projeleri tüzel kişiler sunabilmektedir.

Proje sunacak tüzel kişiliklerin (kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör işyerleri, üniversiteler vb.) projenin uygulanacağı ilde kurulu olması (merkez veya şube) gerekmektedir. Gerçek kişiler, mutad yerleşim yerlerinin bulunduğu il içinde proje teklifi sunabilirler.⁷⁷

Engellilerin toplumsal entegrasyonuna ve rehabilitasyonuna hizmet eden, istihdam edilebilirliklerini arttırmayı amaçlayan mesleki eğitim ve rehabilitasyon amaçlı projelerin, öncelikle o ilin işgücü piyasası araştırmaları ve yıllık işgücü eğitim planı ile uyumlu olması gerekmektedir. İlin işgücü eğitim planıyla uyumlu olmayan bir kursta, kursun açıldığı meslek engelliler için uygun bir meslek olsa bile söz konusu kurs açılmamalıdır. Çünkü her ne kadar meslek engelli için uygun bir meslek olsa bile ilin

⁷⁷Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge, s. 1.

işgücü eğitim planına uymadığı için engelli söz konusu kurstan sonra istihdam edilemeyecektir.

Söz konusu Mesleki eğitim kurslarına katılacak olan kursiyelerde;

- İŞKUR'a kayıtlı işsiz olmak,
- Bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerle kaybetmesi nedeniyle işgücü kaybının en az % 40'ından yoksun olduğunun "Engellilere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları" ile belgelenebilmesi,
- En az 15 yaşını tamamlamış olması,
- Emekli olmaması,
- Kurs ve programlara katılmama yönünde yaptırım uygulanmıyor olması,
- Örgün öğretimde (özel eğitim ve rehabilitasyon dahil) öğrenci olmaması,
- İki kurs arasında en az altı ay beklemiş olması,
- Daha önce aynı meslekte İŞKUR aracılığı ile eğitim almamış olması,

şartları aranır.⁷⁸

Gerekli başvuru şartlarını taşıyan projeler başvurunun il müdürlüğüne tesliminden itibaren en geç on beş iş günü içinde değerlendirilir. Gerekli başvuru şartlarını taşımayan projeler değerlendirmeye alınmaz, gerekçesi ile birlikte en geç beş iş günü içinde yazılı olarak istekliye iade edilir.

Mesleki eğitim kurslarında engel grubuna göre günlük eğitim saatleri standart olarak uygulanacak olup görme veya işitme engelliler için 6, zihinsel engelliler için 5 ve karma engel grubu ile diğer engelliler için 8 saat üzerinden hesaplama yapılacaktır. Haftada en fazla 6 gün eğitim yapılabilecektir. Söz konusu kurslarda kullanılacak eğitim

⁷⁸Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge, s.6.

programları MEB tarafından yayımlanan güncel genel eğitim programlar (modül) dikkate alınarak ve bunların minimum süreleri üzerinden (160 fiili günü geçmemek şartı ile) kullanılacaktır.

Kurs yapılacak meslek seçilirken öncelikle o ilde işgücü piyasasında talep gören bir meslek olması, engellilerin kurs sonrasında işe yerleşmesi veya gelir elde etmesini sağlayacak olması gereklidir.

Projelerde ulaşım ücreti talep edilmesi durumunda kursiyer başı günlük 10 TL ödeme üzerinden hesaplama yapılacaktır. İşitme engelliler için işaret dili tercümanı öngörülmesi durumunda aylık brüt 2.500 TL, psikolog talep edilmesi durumunda ise brüt aylık 2.250 TL ve yardımcı personel talep edilmesi durumunda ise brüt aylık 2.250 TL ödeme yapılacaktır. Eğiticilere ise eğiticinin unvanı dikkate alınarak ders saat başına 35-50 TL arasında ödeme yapılacaktır. Bu kişilere yapılan ödemeden dolayı ortaya çıkabilecek vergi, resim, harç, sigorta vb. mali ve sosyal yükümlülükler proje sahibine aittir.⁷⁹

Projelerde kursun yapılması için gerekli tüketilecek malzemelerin karşılanması için temrin gider olarak talep edilmesi durumunda; kursiyer zaruri gideri toplamının % 10'u kadar ödeme fatura karşılığı yapılabilecektir.⁸⁰ Ayrıca kursun yürütmesi sırasında yüklenicinin idari giderleri için talep etmesi durumunda kursiyer zaruri gideri toplamının % 10'u kadar ödeme fatura karşılığı yapılabilecektir. İdari giderler, yüklenicinin elektrik, su, iletişim, tanıtım ve ısınma giderleri için kullanılacaktır.

⁷⁹Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge, s.19.

⁸⁰Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge, s.7.

Kursa katılan kursiyerlere İŞKUR tarafından doğrudan günlük 20 TL kursiyer zaruri gideri ödenecek ve iş kazası ve meslek hastalığı ile genel sağlık sigortası primleri de İŞKUR tarafından ödenecektir.

Mesleki eğitim kursu kapsamında hazırlanacak projelerde aşağıdaki belgelerin eksiksiz olarak İŞKUR İl Müdürlüğüne sunulması gereklidir. Tek bir belgenin bile eksik olması durumunda proje doğrudan İŞKUR İl Müdürlüğüne proje sahibine iade edilecektir.

- Talep dilekçesi,
- Başvuru formu ve ekleri(İŞKUR internet sayfasında yayımlanır)
- Engellilere yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarından, bir üst kuruluşa bağlı olanlar üst kuruluş değerlendirme raporunu, üst kuruluşa bağlı olmayanlar için ise ilgili Genelgenin ekinde yer alan taahhünamenin doldurulması,
- Ticaret Sicil Gazetesi'nin aslı veya onaylı örneği (Ticari işletmeler için),
- Başvuru sahibi kurum ve kuruluş adına başvuru ve imzaya yetkili olduğuna dair belgenin aslı,
- Başvuru yapılan kurum ve kuruluşun güncel vergi, SGK prim ve SGK ve İŞKUR tarafından kesilmiş ve ödenmemiş idari para cezası olmadığına ya da yapılandırıldığına dair ilgili birimlerden alınmış güncel belgelerin aslı,
- İstihdam taahhüdü içeren projelerde bu taahhüde ilişkin belgeler,
- Proje bütçe tablosu
- Başvuru sahibinin hukuki durumunu kanıtlayıcı belge,
- Mesleki eğitim kursuna yönelik projelerde kullanılacak eğitim modülünün adı ve süresini belirtir yazı,

- Projelerde görev yapacak eğitici ve diğer personelin kişisel bilgileri ve iletişim bilgilerini de içerir özgeçmiş ile mesleki bilgilerini gösterir belge örnekleri mutlaka eklenecektir. Eğiticinin proje konusu alanda yeterliliğe sahip olduğuna dair diploma, usta öğreticilik vb. belgelerin ilgili yerlerden onaylatılması gereklidir,
- Dernekler için İl Dernekler Müdürlüğünden alınmış güncel “Faaliyet Belgesi”, dernek yetkili kişileri yazısı ile üst kuruluşa tabi olunup olunmadığı yazısı,
- Daha önce İŞKUR ile düzenlenen ve/veya devam eden kurs veya faaliyet olması halinde bunların ara ve nihai raporları veya sonuçları hakkındaki bilgi notu.⁸¹

İl Müdürlüğünce asıl belgelerin görülmesi halinde örneklerin onaylanması mümkündür belgelerin aslını istemeye gerek yoktur. Proje teklifleri Türkiye İş Kurumunun her ilde kurulu bulunan Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüklerine veya Hizmet Merkezlerine bir (1) asıl ve bir (1) kopya olarak elden verilecek veya posta ile gönderilecektir.

Projelerin Reddine Neden Olan Bazı Durumlar:

- Belgelerin sahte olması veya Kurumu aldatmaya yönelik durumların tespit edilmesi halinde proje iptal edilir ve yasal işlem başlatılır.
- Bir başvuru sahibinin kabul edilen bir başvurusu varsa aynı meslekte aynı kişinin tekrar proje başvurusu yapması durumunda 2. Proje kabul edilmeyecektir.
- Kurs eğitici olacak kişinin işletmenin yöneticisi veya derneğin başkanı olması durumunda proje kabul edilmeyecektir.

⁸¹Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge, s.6.

- İl Müdürlüğünün veya İİMEK kararının olumsuz olması durumunda proje kabul edilmeyebilir.
- Projenin diğer projelerle aynı olması durumunda kopya proje olarak değerlendirilip kabul edilmemesi gerekmektedir.
- Düzenlenen bir projede ara ve nihai raporların zamanında teslim edilmemesi durumunda bu belgeleri teslim etmeyen kişi tarafından yeni başvuru yapılması durumunda proje başvurusunun kabul edilmemesi gerekmektedir. -Projeye tahsis edilen kaynağın amacına uygun şekilde kullanılmadığının tespiti durumunda söz konusu kişi tarafından yapılan yeni proje başvurusunun kabul edilmemesi gerekmektedir.
- Projede hedef kitle ile ilgili olarak bilgi verilmemesi durumunda projenin kabul edilmemesi gerekmektedir.
- Bir kişinin isminin birden fazla derneğin projesinde kursiyer olarak geçmesi durumunda veya kursiyer listesindeki kişilerin gerçek kişiler olmaması (hayali kişiler olması) durumunda söz konusu projelerin kabul edilmemesi gerekmektedir.

3.2. İŞKUR VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 4: Engelli Açık Kontenjan Durumları: 2014-2015

2014			2015		
Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
712	23.637	24.349	501	24.498	24.999

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Tablo 4 incelendiğinde İŞKUR'un yaptığı bütün çalışmalara ve kamu sektöründeki açık kontenjan sayısının azalmasına rağmen açık kontenjan sayısının arttığı görülmektedir. Bundan dolayı engellilerin istihdamına yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Tablo 5: İŞKUR'a Kayıtlı Engelli İşsiz Sayısı

2014			2015		
Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
100.361	23.569	123.930	102.031	23.968	125.999

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Tablo 5 incelendiğinde İŞKUR'a kayıtlı engelli işsiz sayısının 2015 yılında arttığı görülmektedir. İŞKUR'a kayıtlı engelli işsiz sayısı 125.999 olmasına rağmen 2015 yılında 20.455 engelli işe yerleştirilmiş 2.812 engelli ise mesleki eğitim kursundan

yararlanmışır. 2015 yılında İŐKUR'a kayıtlı her beŐ engelliden biri iŐe yerleŐtirilmiŐtir. İŐtihadam oranının bu dűzeyde olmasına karŐılık mesleki eĐitim kursu alan engelli sayısının çok dűŐuk olduĐu gűrűlmektedir. Ayrıca yıllık ortalama yirmi bin engellinin iŐe yerleŐmesine raĐmen kuruma kayıtlı engelli sayısının arttıĐı gűrűlmektedir.

Yirmi bin engellinin iŐe yerleŐtirilmiŐ olmasına rağmen İŐKUR'a kayıtlı engelli iŐsiz sayısının artması daha önce istihadam edilme umudunu kaybetmiŐ olan engellilerin baŐarılı İŐKUR faaliyetleri sonucunda tekrar istihadam edilecekleri konusunda umutlanmaları ve iŐgűcű piyasasına girmelerinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 6: Kurum Kaynaklı Mesleki EĞitim Kursu Katılımcı Sayıları: 2014-2015

Kurs Tűrű	2014				2015			
	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı			Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı		
		E	K	T		E	K	T
Engelli Kursu/ Kurum Kaynaklı	7	66	30	96	8	73	33	106

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Tablo 6'dan de anlaşılacaĐı űzere İŐKUR tarafından dűzenlenen Kurum kaynaklı mesleki eĐitim kurslarının ve doĐal olarak mesleki eĐitim kurslarına katılan kursiyerlerin sayısı çok azdır. Bu sebeple İŐKUR tarafından engellilere yönelik olarak dűzenlenen mesleki eĐitim kurslarını anlatırken genel olarak engelli çalıŐtırmayan iŐverenlerden tahsis edilen idari para cezaları fonu kullanılarak dűzenlenen mesleki eĐitim kursları űzerinde durulacaktır.

Tablo 7: Kurum Kaynaklı Engelli Kursları Sektörel Dağılım: 2014-2015

Kurs Türü	2014			2015		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/ Kurum Kaynaklı	66	30	96	73	33	106
Hizmet Sektörü	57	22	79	70	30	100
Sanayi Sektörü	9	8	17	3	3	6

Kaynak: İŞKUR veri Tabanı

2014 ve 2015 yılında açılan kurum kaynaklı mesleki eğitim kurslarının sektörel dağılımı incelendiğinde genellikle kursların hizmet sektöründe açıldığı, sanayi sektöründe çok az kurs düzenlendiği görülmektedir.

Tablo 8: Kurum Kaynaklı Engelli Kursları Mesleklere Göre Dağılım: 2014-2015

Kurs Türü	2014			2015		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Kurum Kaynaklı	66	30	96	73	33	106
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	14	7	21	5	7	12
Hizmet ve Satış Elemanları	-	-	-	12	12	24
Nitelikli Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri	-	-	-	10	-	10
Profesyonel Meslek Mensupları	43	15	58	14	1	15
Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	-	-	-	32	13	45
Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcı	9	8	17	-	-	17

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Kurum tarafından engellilere yönelik düzenlenen mesleki eğitim kursları meslekler bazında incelendiğinde en çok katılımcının “Profesyonel Meslek Mensupları” alanında mesleki eğitim aldığı görülmektedir. Her ne kadar kurum kaynaklı mesleki eğitim kurslarına katılan engellilerin sayısı az olsa da en çok katılımcının “Profesyonel Meslek Mensupları” alanında olması bu kurslara katılan kişilerin vasıfsız kişiler olmadığını göstermektedir.

Tablo 9: Kurum Kaynaklı Engelli Kursları Katılımcıların Öğrenim Durumları: 2014-15

Kurs Türü	2014			2015		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Kurum Kaynaklı	66	30	96	73	33	106
Okur Yazar	-	-	-	5	2	7
İlköğretim	41	18	59	38	16	54
Ortaöğretim (Lise ve Dengi)	23	11	34	29	15	44
Önlisans	2	-	2	1	-	1
Lisans	-	1	1	-	-	-

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Kurum tarafından engellilere yönelik düzenlenen mesleki eğitim kursları katılımcıların öğrenim durumu bazında incelendiğinde en çok katılımcının öğretim durumunun “İlköğretim” aşamasında olduğu görülmektedir. Bu durum İŞKUR’un Kurum kaynaklı olarak düzenlediği kurslarda daha çok öğrenim seviyesi düşük engellilere ulaştığını öğrenim seviyesi yüksek olan engellilere ise yeterince ulaşamadığının göstergesidir.

2005 yılından bugüne kadar yaklaşık 30 bin engelli komisyon tarafından düzenlenen mesleki eğitim kurslarından faydalanmıştır ve bu şekilde düzenlenen kurslar ile her yıl ortalama 4 bin engelliye mesleki eğitim kursu verilmiştir.

Tablo 10: Engellilere Yönelik Komisyon kaynaklı Mesleki Eğitim Kursları: 2007-2015

Yıl	Kurs Sayısı	Kursiyer Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam
2007	135	1.231	855	2.086
2008	273	2.166	1.416	3.582
2009	220	1.714	905	2.619
2010	351	2.252	1.386	3.638
2011	434	2.648	1.592	4.240
2012	574	3.753	2.519	6.272
2013	506	3.326	2.147	5.473
2014	177	998	742	1.740
2015	261	1.497	1.209	2.706
<i>TOPLAM</i>	<i>2.931</i>	<i>19.585</i>	<i>12.771</i>	<i>32.356</i>

Kaynak: İŞKUR veri Tabanı

Tablo incelendiğinde 2012 yılında 574 kurs düzenlendiği ve bu kurslara 6.272 kursiyerin katıldığı ve bu tarihte en yüksek sayıya ulaşıldığı görülmektedir. 2012 yılından sonra engellilere yönelik olarak düzenlenen mesleki eğitim kurslarında bir düşüş görülmektedir.

Kursa katılan engellilerin sayısının düşmesi bir sorun olarak görülse de aslında engellilerin lehine bir durumdur. Geliştirilen kontrol mekanizması sayesinde engelliler çalışamayacakları bir meslekte programa katılamayacaklardır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus cinsiyet bazında bakıldığında kadın engellilerin bütün yıllar itibarıyla erkeklerden daha az olmasıdır. 2007 yılından itibaren engellilere yönelik uygulanan mesleki eğitim kurslarına bugüne kadar 32.356

kişi katılmıştır. Bu kurslara katılan engellilerden 19.585'i erkek 12.771'i ise kadınlardan oluşmuştur.

Tablo 10'da görüldüğü gibi kurumun düzenlediği komisyon kaynaklı kurslarda ve kursiyer sayılarında büyük artış olmuştur ve İŞKUR daha çok engelli vatandaşa ulaşmış ve mesleki eğitim vermiştir. Ancak Kuruma kayıtlı engelli işsiz sayısının 125.999 olduğu düşünüldüğünde İŞKUR'un daha çok engelliye mesleki eğitim kursu düzenlemek ve daha geniş kesimlere ulaşabilmek amacıyla çalışmalarını arttırması gerekmektedir.

Tablo 11: Engellilerin Mesleki Eğitimi Kursiyer Sayıları: 20014-2015

Kurs Türü (Engelli Kursu)	2014				2015			
	Kurs Sayısı		Kursiyer Sayısı		Kurs Sayısı		Kursiyer Sayısı	
		E	K	T		E	K	T
Komisyon Kaynaklı	177	998	742	1740	261	1497	1209	2706
Kurum Kaynaklı	7	66	30	96	8	73	33	106
<i>Genel Toplam</i>	<i>184</i>	<i>1.064</i>	<i>772</i>	<i>1.836</i>	<i>269</i>	<i>1.570</i>	<i>1.242</i>	<i>2.812</i>

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Kurumun 2015 yılı faaliyetleri incelendiğinde hem kurum kaynaklı düzenlenen kurslarda hem de komisyon kaynaklı düzenlenen kurslara katılan katılımcı sayılarında bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 12: Komisyon Kaynaklı Engelli Kursları Sektörel Dağılımı: 2014-2015

Kurs Türü (Engelli Kursu)	2014 Kursiyer Sayısı			2015 Kursiyer Sayısı		
	E	K	T	E	K	T
Komisyon Kaynaklı	998	765	1.740	1.497	1.209	2.706
Hizmet Sektörü	941	742	1.660	1.416	1.142	2.558
Sanayi Sektörü	57	23	80	81	67	148

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

2014 ve 2015 yılında açılan komisyon kaynaklı mesleki eğitim kurslarının sektörel dağılımı incelendiğinde genellikle kursların hizmet sektöründe açıldığı, sanayi sektöründe çok az kurs düzenlendiği görülmektedir. Bu verileri yorumlayınca mesleki eğitim kursu gören engellilerin sanayi sektöründen uzak kaldığı görülmekte ve üretim sürecine dahil olmadıkları düşünülmektedir.

Tablo 13: Engellilerin Mesleki Eğitim Sektörel Dağılımı: 2014-2015

Kurs Türü	2014 Kursiyer Sayısı			2015 Kursiyer Sayısı		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Komisyon Kaynaklı	998	742	1740	1497	1209	2706
HİZMET	941	742	1660	1416	1142	2558
SANAYİ	57	23	80	81	67	148
Engelli Kursu/ Kurum Kaynaklı	66	30	96	73	33	106
HİZMET	57	22	79	70	30	100
SANAYİ	9	8	17	3	3	6
GENEL TOPLAM	1064	772	1836	1570	1242	2812

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Kurumun 2015 yılı faaliyetleri incelendiğinde hem kurum kaynaklı düzenlenen kurslarda hem de komisyon kaynaklı düzenlenen kurslara katılan katılımcıların büyük bir kısmının hizmet sektöründe kursa katıldığı görülmektedir.

Tablo 14: Komisyon Kaynaklı Engelli Kursları Mesleklere Göre Dağılımı: 2014-2015

Kurs Türü	2014			2015		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Komisyon Kaynaklı	998	742	1740	1497	1209	2706
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	171	112	283	218	156	374
Hizmet ve Satış Elemanları	75	82	157	213	225	438
Nitelik Gerektirmeyen Meslekler	41	42	83	44	21	65
Nitelikli Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri	87	46	133	85	46	131
Profesyonel Meslek Mensupları	70	39	109	102	72	174
Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	394	265	659	514	436	950
Teknisyenler, Teknikerler ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	103	109	212	240	172	412
Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcı	57	47	104	81	81	162

Kaynak: İŞKUR veri tabanı

Tabloda komisyon kaynaklı engelli kursuna katılan engellilerin meslekler göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 15: Engellilerin Mesleki Eğitimi Mesleklere Göre Dağılımı:2014-2015

Kurs Türü	2014			2015		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Komisyon Kaynaklı	998	742	1740	1497	1209	2706
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	941	742	1660	1416	1142	2558
Hizmet ve Satış Elemanları	57	23	80	81	67	148
Nitelik Gerektirmeyen Meslekler	41	42	83	44	21	65
Nitelikli Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri	87	46	133	85	46	131
Profesyonel Meslek Mensupları	70	39	109	102	72	174
Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	394	265	659	514	436	950
Teknisyenler, Teknikerler ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	103	109	212	240	172	412
Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcı	57	47	104	81	81	162
Engelli Kursu/Kurum Kaynaklı	66	30	96	73	33	106
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	14	7	21	5	7	12
Hizmet ve Satış Elemanları				12	12	24
Nitelikli Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri				10		10
Profesyonel Meslek Mensupları	43	15	58	14	1	15
Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar				32	13	45
Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcı	9	8	17			17
Toplam	1.064	772	1.836	1.570	1.242	2.812

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

Tablo 16: Komisyon Kaynaklı Engelli Kursları Katılımcıların Öğrenim Durumu: 2014-2015

Kurs Türü	2014 Kursiyer Sayısı			2015 Kursiyer Sayısı		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Komisyon Kaynaklı	998	742	1740	1497	1209	2706
Okur Yazar Olmayan	22	19	41	53	44	97
Okur Yazar	104	65	169	163	110	273
İlköğretim	609	463	1.072	889	737	1.626
Ortaöğretim (Lise ve Dengi)	240	174	414	353	287	640
Önlisans	19	16	35	33	27	60
Lisans	4	5	9	6	4	10

Kaynak İŞKUR veri tabanı

Kurum tarafından engellilere yönelik düzenlenen mesleki eğitim kursları katılımcıların öğrenim durumu bazında incelendiğinde en çok katılımcının öğretim durumunun “İlköğretim” aşamasında olduğu görülmektedir. Bu durum İŞKUR’un komisyon kaynaklı olarak düzenlediği kurslarda daha çok öğrenim seviyesi düşük engellilere ulaştığını öğrenim seviyesi yüksek olan engellilere ise yeterince ulaşamadığının göstergesidir.

Tablo 17: Engelli Kursları Katılımcıların Öğrenim Durumu: 2014-2015

Kurs Türü	2014 Kursiyer Sayısı			2015 Kursiyer Sayısı		
	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Komisyon Kaynaklı	998	742	1740	1497	1209	2706
Okur Yazar Olmayan	22	19	41	53	44	97
Okur Yazar	104	65	169	163	110	273
İlköğretim	609	463	1.072	889	737	1.626
Ortaöğretim (Lise ve Dengi)	240	174	414	353	287	640
Önlisans	19	16	35	33	27	60
Lisans	4	5	9	6	4	10
	2014			2015		
Kurs Türü	E	K	T	E	K	T
Engelli Kursu/Kurum Kaynaklı	66	30	96	73	33	106
Okur Yazar				5	2	7
İlköğretim	41	18	59	38	16	54
Ortaöğretim (Lise ve Dengi)	23	11	34	29	15	44
Önlisans	2		2	1		1
Lisans		1	1			

Kaynak İŞKUR veri tabanı

Genel olarak engelli verileri incelendiğinde İŞKUR tarafından düzenlenen programlar ve kamu sektörünün istihdam ettiği engelliler sayesinde engelli açık kontenjan sayısının her geçen gün azaldığı, istihdam edilen engellilerin bir meslek sahibi olduğu vasıfsız eleman olmadığı görülmektedir.

Engelli vatandaşlarımızın İŞKUR aracılığıyla düzenlenen kurslardan sonra bir meslek sahibi olmaları ve kurslardan sonra % 22 oranında istihdam sağlanması İŞKUR tarafından engellilere yönelik olarak düzenlene mesleki eğitim kurslarının etkin olduğunun göstergesidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Engellilerin Mesleki Eğitiminde İŞKUR’un Rolü ve Etkinliği” isimli bu çalışmada; engellilik ve mesleki eğitim kavramları, Türkiye’nin engellilere yönelik eğitim politikaları, engellilere mesleki beceriler kazandırılmasında rol oynayan kurum ve kuruluşlar ele alınarak incelenmiş ve engellilerin mesleki eğitimi kapsamında nitelikli işgücüne yönelik açıklamalar yapılarak ve engellilerin eğitim ve istihdamı ile ilgili yasal düzenlemelere yer verilerek, engellilerin mesleki eğitimi kısaca değerlendirilmiş ve işgücü piyasasında en çok sorun yaşayan kesimler arasında yer alan engellilere yönelik mesleki eğitim kurslarının ve engelli istihdamının arttırılması için önerilerde bulunulmuştur.

Günümüz Türkiye’sinde nüfusun yüzde on ikisi engelli olarak kabul edilmektedir. Bu da yaklaşık olarak on milyon gibi hiç de azımsanamayacak bir rakama tekabül etmektedir.

Engellilik toplumsal bir olgu olarak tüm dünyada varlığını sürdürmektedir. Engelli bireylerin temel insan hakları bağlamında tam ve eşit haklara sahip olduğu ve olması gerektiği mevzuu tartışmasız bir gerçektir. Ancak yaşadığımız dünyada engellilerin engellerinden dolayı birçok sorunla karşı karşıya oldukları ve bu haklardan yoksun oldukları görülmektedir. Engelliler dünyanın neresinde olursa olsun toplumsal yaşama katılma konusunda ciddi toplumsal dirençlerle karşılaşmaktadırlar.

Engellilerin temel ve mesleki eğitimleri ile ilgili olarak önemli sorunlar mevcuttur. Yasal olarak herhangi bir sorun olmamasına rağmen engellilerin temel ve mesleki eğitim olanaklarından yararlanma oranları, toplumun diğer bireyelerine göre düşük bir seviyede kalmaktadır. Dünyadaki ülkelerin tümü işgücü piyasası ile ilgili pek

çok güçlükle yüzleşmek zorundadır. Engelliler diğer kişilere göre işgücü piyasasında daha fazla güçlükle karşılaşmaktadır ve daha kolay bir şekilde umutsuzluğa kapılabilmektedirler.

Engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarının sağlanamaması yoksunluk ve yoksulluk içerisinde olmalarına neden olmaktadır. Engellilerin toplumsal yaşam içerisinde, insana yakışır standartlarda yaşamasını sağlayacak eğitim ve istihdam hizmetlerinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Temel ve mesleki eğitimden yeterince yararlanamayan engelliler için istihdam edilebilme sorunları da oldukça büyüktür. Engelli bireylerin var olan eğitim olanaklarından yeterince yararlanamaması, onların çok daha olumsuz şartlarda çalışmak zorunda kalacakları anlamına gelmektedir. Dahası birçok durumda bu, işsizlik ve yoksulluk anlamına gelmektedir.

Dünyada ve Türkiye’de engelli bireyler, haksız bir önyargı ile karşılanmaktadır. Aslında bu önyargının temelinde toplumun engelliler için öngördüğü roller bulunmaktadır. Herkesin bir gün engelli olabileceği gerçeğinden hareketle, toplumun engellilere bakış açısını değiştirecek kamuoyu çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Engelli bireylerin iş yaşamına katılımları konusunda aileleri bilgilendirilmeli bunun için aile eğitim programları hazırlanmalıdır. Engelli bireyler, olanak sağlandığı takdirde; iyi bir öğrenci, iyi bir anne-baba, istihdam edilmesinde herhangi bir sakınca olmayan birey, iyi bir avukat, mühendis, bilim insanı ya da hekim ya da iyi bir akademisyen veya iyi bir siyasetçi olabilmektedir.

İŞKUR’un engellilere yönelik düzenlediği faaliyetler incelendiğinde bu faaliyetlere katılanların genel olarak ilköğrenim mezunu olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere engellilerin önemli bir bölümü meslek sahibi değildir veya işgücü

piyasaının aradığı niteliklere sahip değildir. Bu durumda devreye aktif istihdam politikaları girmektedir. Aktif istihdam tedbirleri açısından İŞKUR yine çok önemli bir noktadır. Kurum mesleki eğitim kursları düzenleyerek, işletmelerde eğitim seminerleri düzenleyerek, iş ve meslek danışmanlığı, meslek araştırma geliştirme faaliyetleri düzenleyerek işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli projeler yürüterek engellilerin istihdamını kolaylaştırmaktadır.

Bir engellinin gününün çok büyük bir kısmını işyerinde geçirdiği düşünüldüğünde “iş” olgusunun taşıdığı önem daha net anlaşılmaktadır. Bir engellinin mutlu olduğu, kendini gerçekleştirebildiği bir iş ortamında verimli olabilir ve toplumsal fayda sağlayabilir. Toplumun bireylerden oluşan bir bütün olduğu ve toplumsal kalkınmanın insan kaynaklarının etkin kullanımıyla gerçekleşebileceği göz önüne alındığında, “doğru işe doğru engelli” stratejisiyle işgücü atıl bırakılmayacak ve en uygun şekilde değerlendirilmiş olacaktır.

İŞKUR iş ve meslek danışmanlarını verimli bir şekilde kullanırsa çok geniş kitlelere ulaşabilecek durumdadır. Danışmanlık hizmeti alan engelli danışmanı tarafından doğru mesleğe yönlendirilirse engellinin istihdam edilme ihtimali artmaktadır. Engellilerin, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda seçtikleri mesleği icra edebilecekleri işe yönlendirilmeleri hayatlarının akışını belirlemektedir. “Meslek” ve “iş” kavramları engellinin sosyal çevresini, aile yaşantısını, psikolojik durumunu, toplumsal statüsünü, topluma sağlayacağı faydayı ve bunlar gibi pek çok faktörü belirlemektedir. Yanlış bir mesleğe yönlendirilmesi durumunda istihdam edilme ihtimali azalacaktır ve kendisine uygun bir meslekte çalışmadığı için işyerinde sıkıntılar yaşayacak ve istihdamı kalıcı olmayacaktır. Engelliler yanlış iş ve/veya meslek seçimi sonucunda verimsiz ve mutsuz olmakta, böylelikle ülkenin insan kaynağı değerlendirilememektedir. Bu noktada iş ve meslek danışmanlarına çok büyük görev

düşmektedir. İş ve meslek danışmanlığı, sadece ülkenin insan kaynağının etkinliğini değil, aynı zamanda engellileri yetiştirmeye ve istihdam edilebilirliğini kolaylaştırmaya yönelik olarak verilen hizmetlerde kullanılan kaynaklarında, etkin ve doğru şekilde değerlendirilerek, amacına hizmet etmesini sağlayıcı bir fonksiyona sahiptir.

İşgücü piyasasında geçerli bir mesleği olmayan engelli, bir mesleği olmakla birlikte uygun iş bulamayan engelli gibi istihdama girmede zorluk çeken işgücüne yönelik olarak verilecek iş ve meslek danışmanlığı hizmeti, öncelikle işsizliğin engelli üzerinde yarattığı tüm olumsuz etkileri dikkate alınarak yapılmalıdır. İş ve meslek danışmanlığı hizmetleri sadece bir iş veya mesleki seçmeyi, çalışma hayatı ve mesleklerle ilgili uyumsuzlukları gidermeyi değil, aynı zamanda engellinin içinde bulunduğu depresyon, dikkat dağınıklığı ve benzeri durumundan kurtulmasını sağlayacak bir psikolojik danışmanlık sürecini de içinde barındırır. İşsizliğin engelli üzerinde yarattığı sosyal dışlanma etkisi engelli toplumdaki tamamen soyutlayabilir ve bu da toplumsal bazda büyük sorunlara yol açabilir. Toplum, kendisini oluşturan bireyler sağlıklı olduğu sürece sağlıklı bir toplum olabilir.

Engellilere hizmet sunarken Almanya uygulamasında olduğu gibi hedef kitleye mümkün olduğunca erişim sağlanmalıdır. İŞKUR'un ülkenin her yerindeki engelliye ulaşması sağlanmalı engelli vatandaşın İŞKUR'a ulaşması beklenmemelidir. Engelli bireyler zaten ulaşım yönünden sıkıntı yaşamaktadır. Engelli kişilerin kurum hizmetlerinden yararlanmasını sağlamak için ülkenin her yerinde İŞKUR Hizmet birimleri açılmalı ve böylece ülkedeki bütün engellilerle iletişim sağlanmalıdır. Bu durumun bir sonucu olarak İŞKUR çalışan sayısının kademeli olarak artırılması faydalı olacaktır.

Danışmanlık faaliyetleri ve hedef kitleye ulaşılabilirliğin yanında bu kişilere yapılan hizmetler de çok önemlidir. Çok iyi bir danışmanlık sistemi ve çok iyi bir

iletişim sistemi olabilir ama bunların iyi olmasına rağmen engelli bireylere sunulan bir iş imkanı bir faaliyet yoksa bunların iyi olması bir anlam ifade etmemektedir. Bu faaliyetlerin hepsi birlikte yürütüldüğünde faydalı olabilmektedirler. Danışmanlık faaliyetlerinin geliştirilmesi ve hedef kitleyle iletişim halinde olunması halinde danışmanlar danışanlarını doğru hedeflere yönlendireceği için engelli vatandaşlarımız girdikleri işte veya katıldıkları programda kendine uygun işlerde çalışacaktır. Aktif İşgücü Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından engellilere yönelik olan yürütülen kurum kaynaklı ve komisyon kaynaklı mesleki eğitim kursları engellilerin tecrübe kazanabilmesi, bir meslek sahibi olabilmesi ve istihdam edilebilmesi için en önemli faaliyetlerdir.

Engellilerin hizmet kalitesinin artması işverenler açısından da çok önemlidir. Yasal olarak engelli çalıştırmak zorunda olan işverenler çalıştıracağı engellinin tecrübe sahibi olmasını ister. İşveren İŞKUR tarafından düzenlenen bir mesleki eğitim kursuna katılan bir engelliyle hiçbir tecrübesi olmayan bir engelliden birisi tercih edeceği zaman mesleki eğitim kursuna gidip bir tecrübe kazanmış olan engelliye tercih edecektir. Ayrıca işverenler engelli istihdam ettikleri zaman karşılığında bir teşvik beklemektedirler. Engelli istihdam eden işverene verilen teşviklerin arttırılması ve yasal orandan daha fazla engelli istihdam eden işverene ayrıca bir teşvik verilmesi durumunda işverenler engellileri istihdam etmek için daha çok çaba gösterebileceklerdir.

Bir hizmetin verilmesinde, o hizmetin duyurulması çok önemlidir. İŞKUR'un verdiği tüm hizmetler toplum için büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla İŞKUR'un kurumsal tanınırlığının ve toplumsal farkındalığının sağlanması öncelikli amaç olmalıdır. Özellikle dezavantajlı grupların işgücü piyasasına entegrasyonunda istihdam kurumlarına büyük görev düşmektedir. Bu kapsamda bu gruplara yönelik kamusal politikaların önemi kadar bu hedef gruplara yönelik sunulan hizmetlerin tanıtımının

yapılması da bir o kadar önem taşımaktadır. İŞKUR'un engellilere yönelik olarak düzenlediği mesleki eğitim kurslarında kurs düzenleme hakkına sahip kurum ve kuruluşlarla ilişkilerinin çok sağlam tutulması gerekmektedir. Özellikle engelli dernekleri ve belediyelerle sürekli diyalog halinde olması gerekmektedir. Çünkü bunlar İŞKUR'a en çok engelli proje başvurusunda bulunan kurumlardır.

Engellilerin İstihdamının Artırılmasına İlişkin Öneriler

Toplumun en dezavantajlı kesimlerinden olan engelliler, birçok alanda olduğu gibi çalışma yaşamına da tam ve etkin bir katılım sağlayamamaktadır. Birçok sosyal, ekonomik ve kültürel problemle başa çıkma zorunluluğu olması, engelli bireylerin çalışma yaşamına yeterince katılamamalarına neden olmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde çalışma yaşamına girmekte güçlük çeken engellilerin istihdamın artırılması konusunda önerilerde bulunulacaktır.

- Engelli bireyler kariyer yapmaya özendirilmelidir. İş, politika, eğitim ve bilim gibi önemli toplumsal alanlarda başarı sağlamış engelli bireylerin model olarak takdim edilmesi, hem toplumun hem de engellilerin önyargılarını kırarak eşitlikçi bir algının oluşmasına yardım edecektir. Ayrıca, İŞKUR aracılığıyla mesleki eğitim kursuna katılıp sertifika alan ve şimdi iyi bir kariyere sahip engelli bireylerde model olarak gösterilebilir.
- Avrupa ülkelerine baktığımız zaman bir işyerinde engelli çalıştırmanın yasal zorunluluk olabilmesi için o işyerinde çalışan sayısı yirmidir. Türkiye'de ise bu rakam ellidir. Aynı şekilde Avrupa ülkelerinde engelli çalıştırma oranı bir işyerinde çalışan sayısının yüzde beşidir. Türkiye'de ise bu oran yüzde üçtür. Daha çok engelli istihdamına ulaşabilmek amacıyla, engelli çalıştırmanın yasal

zorunluluk olabilmesi için gereken çalışan sayısının kademeli olarak düşürülmesi ve engelli istihdam oranının kademeli olarak artırılması gerekmektedir. Ayrıca bu artış karşılığında işverene destek sağlanarak işverenin bu durumu bir yük olarak görmesi engellenmelidir. Engelli çalıştırmamanın standart bir cezası olmamalıdır. Yasal orana yaklaşmış ama oranı yakalayamamış bir işveren ile hiç engelli çalıştırmayan bir işverene aynı ceza uygulanmamalıdır. İşveren çalıştırması gereken yasal orana yaklaştıkça cezai yaptırımını azalmalı, bu orandan uzaklaştıkça cezai yaptırımını artmalıdır. Cezalar caydırıcı olmalıdır ki işveren ceza almayı göze alamasın ve engelli istihdam hedefini gerçekleştirsin.

- Engelli istihdam eden işverenlere engel oranına göre teşvik verilmelidir. Böylece engel oranı yüksek bir engelli istihdam edildiğinde işveren teşvikten daha fazla yararlanabilecektir. Bu durumda engellilik oranları yüksek olan engellilerde istihdam edilebilecektir.
- Toplumsal boyutta büyük kazanımlar sağlayacak İŞKUR'un verdiği hizmetlerin toplumdaki bütün bireylere tanıtılması durumunda Kurum tarafından engellilere yönelik olarak düzenlenen mesleki eğitim kurslarına daha çok engelli katılacak ve kurslardan edindikleri tecrübeler sayesinde daha çok engelli istihdam edilecektir.
- İş ve meslek danışmanlığı hizmetinin ulaşılabilirliğinin sağlanması için, Kurumun hizmet binası dışında da iş ve meslek danışmanlığı veren servisler açılmalıdır. Bu servisler işlek yerlerde, toplumun her kesimindeki bireylerin sıklıkla kullandığı alanlarda olmalıdır.
- Çalışma hayatında yer alan başarılı engellilerin topluma tanıtılması yoluyla işverenler engelli istihdamı konusunda istekli hale getirilmelidir.

- Engellilerin istihdamlarının arttırılmasına yönelik olarak kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör ve yerel yönetim üst düzey yöneticilerine seminer ve konferanslar düzenlenmelidir. Ayrıca, TV ve radyolarda konuyla ilgili programlar yapılmalı, RTÜK tarafından konulan zorunlu programlara engellilere yönelik istihdamı teşvik edici yayınlar konulmalıdır.
- İşyerinde engelli istihdamı nedeniyle yapılacak değişikliklerin maliyetinin karşılanması gibi özendirme araçları devreye sokularak engelli istihdamı teşvik edilmelidir.
- İşverene sağlanacak destekler sadece mali boyutla sınırlı kalmayıp, istihdam sonrası engellilerin işe uyumlarını sağlayacak rehberlik hizmetlerini de içerecek şekilde verilmelidir.
- Engelli bireyler ilk işe başladıklarında çalışma ortamında zorluk çekmekte ve çalışmaya adapte olamamaktadırlar. Buna bağlı olarak, engelli bireyler bir işte kendilerini kanıtlayacak zamanı bulamadan işten ayrılmak durumunda kalmaktadırlar. Bu sebeple engelli bireyler çalışmalarının ilk yılında üretkenlik kayıpları oranında ücret sübvansiyonları ile desteklenmelidir.

İŞKUR Tarafından Engellilere Yönelik Olarak Düzenlenen Mesleki Eğitim Kurslarının Etkinliğinin Artırılmasına İlişkin Öneriler

Türkiye İş Kurumu engellilerin çalışma yaşamına katılımlarında istihdam edilmeleri için çeşitli alanlarda mesleki eğitim kursları düzenlemektedir. Çalışmanın bu bölümünde İŞKUR tarafından engellilere yönelik olarak düzenlenen mesleki eğitim kurslarının etkinliğinin artırılması için önerilerde bulunulacaktır.

- Her engel türüne uygun olarak mesleki eğitimcilerin yetiştirilmesi için Yüksek Öğretim Kurumu'nda yeterli yeni bölümlerin açılması gereklidir. Böylece mesleki eğitimciler yetiştirilebilecektir. Bu durumda mesleki eğitim kurslarından mezun olan engelliler alanıyla ilgili profesyonel kişilerden eğitim almış olacaklar ve dolayısıyla da daha kaliteli bir eğitim almış olacaklardır.
- Öğrenim seviyesi yüksek olan engellilere ulaşmak için gerekiyorsa üniversitelerle protokoller imzalanmalıdır. Ayrıca öğrenimini tamamlayıp mezun olmuş şu an öğrenci olmayan engellilere ulaşmak için çalışmalar yapılmalı bu kişileri kurum faaliyetlerinden haberdar etmeli ve bu kişilerin özellikle kurumumuz aracılığıyla düzenlenen mesleki eğitim kurslarına katılarak sahip oldukları becerileri geliştirmesi sağlanmalı ve böylece istihdam edilmeleri kolaylaştırılmalıdır.
- Kursları daha etkin hale getirebilmek için kontrol mekanizmasının artırılması, engellilerin istihdam edilebilecekleri bir meslekte kursa gitmeleri, eğitimcilerin seçiminde daha hassas davranılması gerekmektedir ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan engellilere ulaşılması durumunda bu kişilerin istihdam edilme ihtimali daha fazla olacak ve İŞKUR tarafından engellilere yönelik olarak düzenlenen mesleki eğitim kursları daha etkin olacaktır ve kaynaklar daha verimli kullanılacaktır.

- İŞKUR bünyesinde sadece engellilere hizmet veren bir birim oluşturulması durumunda bu birime atanan iş ve meslek danışmanları sadece engellilere hizmet verecektir. Bu durumda iş ve meslek danışmanlarının belirli bir hedef kitlesi olacak, iş ve meslek danışmanları sadece engellilere yoğunlaşarak daha verimli çalışabileceklerdir.
- Danışman unvanı taşıyacak kişilerin, danışmanlık hizmetini etkin olarak yerine getirebilecek yeterlilikte ve nitelikte olmalarını sağlamak için etkin bir eğitime tabi tutulmaları önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle danışman, işgücü piyasasına hakim, meslekler ve mesleki eğitim yerleri hakkında bilgi sahibi, danışanla empati kurabilen nitelikte olmalıdır. Danışanın özelliklerine uygun olan işler hakkında bilgi vermeli ve danışanın sağlıklı bir şekilde karar vermesine yardımcı olabilmelidir.
- Danışmanlık sürecinde kullanılacak mekan, hizmetin amacına uygun olarak düzenlenmelidir.
- Tüm engelliler için tek bir işe yerleştirme politikası belirlenmesindense, engellilik tanımlarına göre yapılan sınıflandırmalar çerçevesinde belirlenen engelli gruplarına uygun stratejiler oluşturulmalıdır. Engelli bireylerin niteliklerinin, beklentilerinin iyi tanımlanarak bunlara uygun işe yerleştirme stratejileri belirlenmesi işe yerleştirme hizmetlerinin kalitesini arttıracaktır.
- Kursları tamamlayan ve istihdam edilen kursiyerlerin, istihdam durumları takip edilmelidir. Bu nedenle kursiyerlerin bilgilerinin yer aldığı etkin bir bilgi sistemi oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Murat; **Cumhuriyet Döneminde Engelli Eğitimi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Aras, Sönmez; **Fiziksel Engellilerin Bilgisayar Yardımı ile Mesleki Branşlara Yönlendirilmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006.
- Cillo, Deniz; **Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Engellilerin Eğitimi ve İstihdamı**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.
- Çarkçı, Şule; **Engellilerin Mesleki Eğitimi ve İstihdamı**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Gül, İdil Işıl; **Fiziksel Engellilerin Uluslararası Hukukta Korunması ve Uluslararası Standartların İç Hukuka Yansıması**, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006
- Meşhur, H. Filiz Alkan; **Engellilerin Bir İstihdam Seçeneği Olarak Tele Çalışma; Modellenmesi ve Modelin Kent Planlama Açısından İrdelenmesi**, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2006.
- Okçabal, Rifat; **Türkiye Eğitim Sistemi**, Ütopya Yayınları, Ankara 2005.
- Özgöbek, Hatice Reyhan; **Türkiye'nin Engelliler Politikası Analizi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Özgökçeler, Serhat; Sosyal Dışlanma Sorunsalı ve Engellilerin Sosyal Politikası Bağlamında Değerlendirilmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2006.

Seyyar, Ali; **Engellilere Adanmış Sosyal Politika Yazıları**, 1. Baskı, Adapazarı 2006.

Seyyar, Ali; **Sosyal Siyaset Açısından Engelliler Politikası** (Almanya-Türkiye Mukayesesi), Türdav Yayıncılık, İstanbul 2001.

DİĞER MEVZUAT

4. Engelliler Şurası Duyurusu ve Başvuru Formu.

DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972.

DPT, Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (İşgücü Piyasasının Engelliler Açısından Analizi 2011).

Engelliler Hakkında Kanun.

<http://www.ozida.gov.tr/>.

<http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=2-16>.

<http://www.ozida.gov.tr/?menu=yenimevzuat&sayfa=2-25>.

<http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov11/ov11mak4.htm>.

<http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov2/ov2ciraklikegitimi.htm>.

<http://www.ozida.gov.tr/sura/sura4/ozurlulersurasi4.doc>.

İçingür, Yakup; **Uluslararası Kör ve Az Görenlerin Mesleki-Teknik Eğitimi ve Mesleki Rehabilitasyonu Kongresi 2010.**

İlköğretim ve Eğitim Kanunu.

İstanbul Aydın Üniversitesi Engelsiz Yaşam Araştırma ve Uygulama Koordinatörlüğü
Projesi, **Türkiye’de Engelli İstihdamı: Mevcut Durum, Eğilimler ve Çözüm
Önerileri Raporu 2012.**

İstanbul Aydın Üniversitesi Engelsiz Yaşam Araştırma ve Uygulama Koordinatörlüğü
Projesi, **Uluslararası Alanda Engelli Bireylerin İstihdamı, Mesleki Eğitimi
ve Rehabilitasyonunda Uygulamalar Raporu 2012.**

İş Kanunu.

İŞKUR İstatistik Veri Tabanı.

İşsizlik Sigortası Kanunu.

Korumalı İşyerleri Araştırması.

Milli Eğitim Temel Kanunu.

Mutluoğlu, Lütfiye; “Türkiye’de Çıraklık Eğitimi Sisteminde Engelliler”,
<http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov2/ov2ciraklikegitimi.htm>.

Sakatlık, <http://www.tdk.gov.tr/>

Seyyar, Ali; “Engelli Dostu Aktif İstihdam Politikaları”, Sıkça Sorulan Sorular,
<http://www.ozida.gov.tr/guncel/sss.htm#14>.

T.C. Anayasası.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük.

Türkiye İş Kurumu Aktif İşgücü Hizmetleri Genelgesi.

Türkiye İş Kurumu Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği

Türkiye İş Kurumu Kanunu.

ÖZGEÇMİŞ

İsmail DEMİR, 28.01.1988 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlköğretimi Teletaş İlköğretim Okulu'nda, ortaöğretimi Nevzat Ayaz Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünden mezun oldu.

17.01.2013 tarihinden 08.04.2013 tarihine kadar Sosyal Güvenlik Kurumunda Denetmen Yardımcısı olarak görev yaptı. 08.04.2013 tarihinde Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Aktif İşgücü Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nda İstihdam Uzman Yardımcısı olarak göreve başlayan İsmail DEMİR, halen Aktif İşgücü Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nda İstihdam Uzman Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.